

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2017:9

”Man vill ju inte att någon ska förstöra det”
En diskursanalytisk studie av hur folkbibliotekarier talar om
användare på meröppna bibliotek 2009-2016

ROBIN KARLSSON
ALBIN OLSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Robin Karlsson och Albin Olsson
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: ”Man vill ju inte att någon ska förstöra det”: En diskursanalytisk studie av hur folkbibliotekarier talar om användare på meröppna bibliotek 2009-2016

Engelsk titel: ”We don’t want anybody to destroy it”: A discourse analysis of how librarians talk about users in the context of self-service libraries 2009-2016

Författare: Robin Karlsson och Albin Olsson

Färdigställt: 2017

Abstract: This thesis aims to examine how public librarians talk about users in the context of self-service libraries in the library press, that means papers whose main group is librarians or people working in some kind of library oriented operations. The strategies has mainly been based on Foucaults theories based on monitoring and power and been investigated through a discourse analysis.

The results showed that the user is mentioned in some different situations, often when talking about the library’s mission and services but also when speaking about security and monitoring. The discourses that has been identified have focused on the library as a place for all types of activities or a more market economy view of the library. A more security-oriented discourse could also be identified in the analysis.

The conclusion is that users often are mentioned by librarians when speaking about the library as a place and the service provided by the library. Also when talking about security the users are mentioned. Users are often mentioned when talking about something positive or negative. The user is seen as both a possibility and a threat. Mainly the user is winning the trust from the librarians, but they need guidance and support from them. This view of self-service libraries raises the question of who will monitor the users when the librarian is not in place.

Nyckelord: användare, meröppet, bibliotekarier, diskursanalys

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.3 AVGRÄNSNINGAR	5
2. TIDIGARE FORSKNING.....	6
2.1 IDENTITETSKONSTRUKTION: ANVÄNDARE OCH BIBLIOTEKARIER.....	6
2.2 MERÖPPET	8
2.3 DISKURSER INOM B&I	10
2.3.1 <i>Marknadsekonomisk diskurs</i>	10
2.3.2 <i>Pedagogisk diskurs</i>	11
2.3.3 <i>Allaktivitetsdiskurs</i>	11
3. TEORI OCH METOD	12
3.1 DISKURSANALYS	12
3.1.1 <i>Foucault: övervakning och panoptikon</i>	13
3.2 BIBLIOTEKSRUMMET SOM PLATS FÖR ÖVERVAKNING	13
4. EMPIRISKT MATERIAL	16
4.1 INSAMLING	16
4.2 URVAL	16
4.2.1 <i>Urvalet ur en tidsaspekt</i>	17
4.3 GENOMFÖRANDE	18
5. ANALYS.....	19
5.1 BENÄMNINGAR	19
5.2 TEMAN.....	19
5.3 FÖRESTÄLLNINGAR OCH DISKURSER.....	20
5.3.1 <i>Användaren i tal om bibliotekets tjänster</i>	20
5.3.2 <i>Användaren i tal om säkerhet och övervakning</i>	23
6. DISKUSSION	25
6.1 FÖRESTÄLLNINGAR OM ANVÄNDARE.....	25
6.1.1 <i>Användaren som både tillgång och risk</i>	25
6.1.2 <i>Användaren som behöver övertygas</i>	27
6.1.3 <i>Användaren som legitimerar biblioteket</i>	27
6.1.4 <i>Användaren som behöver bibliotekarien</i>	28
6.2 DISKURSER	29
6.3 DISKURSERNAS EFFEKTER	30
7. SLUTSATSER	32
7.1 SAMMANFATTNING.....	33
7.2 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	34
REFERENSFÖRTECKNING.....	35
BILAGA 1	37

BILAGA 2	39
-----------------------	-----------

1. Inledning

Teoretisk utgångspunkt för den här uppsatsen är språkets makt. Premissen är att hur människor talar om ett fenomen får avgörande betydelse för hur fenomenet uppfattas i samhället. Vi gör utifrån detta följande påstående: när en bibliotekarie talar om användaren i en tidskriftsartikel konstruerar bibliotekarien i själva verket användaren. Bibliotekariers sätt att uttrycka sig blir därmed kritiskt för hur användare som fenomen uppfattas av samhället, av bibliotekarien och av användaren själv. *Diskurser*, särskilda sätt att tala inom vissa områden (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7), påverkar människors sätt att tala. Genom diskursanalys kan de diskurser som påverkar just folkbibliotekariers sätt att tala identifieras och undersökas. I den här uppsatsen kommer 16 artiklar, ur fyra bibliotekstidskrifter, att genomgå diskursanalytisk undersökning. Artiklarna är skrivna mellan 2009-2016 och har det gemensamt att folkbibliotekarier talar om användare i samband med meröppet.

Varför utgör då detta ett intressant studieobjekt? Det centrala för uppsatsen är det *konstruerande* språkets makt över människans tankar och handlingar, samt vilka konsekvenser detta kan få. Eller som det uttrycks i litteraturen: "Det är en makthandling i sig när samhället talar om en viss grupp på ett visst sätt, bestämmer vad som utmärker gruppen, vad den lever av och vad den tillför eller inte tillför samhället." (Bergström & Boréus 2012, s. 498).

Identitetskonstruktioner är verksamma inom alla områden, så också inom biblioteksområdet. Behovet av att undersöka diskurser ligger i att de är reproducerande och att de både kan befästa och förändra maktrelationer (Bergström & Boréus, 2012, s. 498). Professor Kimmo Tuominen (1997) har en kritisk inställning till hur aktörer på biblioteksområdet konstruerar identiteter för användare. Författaren skriver att underliggande idéer som "tas för givna" kan finnas i sättet som användares, och även bibliotekariers, identiteter formas (Tuominen, 1997, s. 353). Språket och diskurserna påverkar aktörernas sätt att tänka, och agera, inom biblioteksområdet och är därför viktiga att syna eftersom de kan begränsa världsbilden. Åse Hedemark, lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet, beskriver saken på följande sätt: "Att befinna sig i en verksamhet som står under starkt inflytande av en eller flera diskurser kan helt enkelt innebära att alternativa handlingsätt inte framstår som möjliga." (Hedemark, 2009, s. 158).

Men var ligger nödvändigheten i att studera diskurser ur just en meröppetkontext? Etableringen av meröppettjänster har varit föremål för både nyhets- och debattartiklar i bibliotekspressen de senaste åtta åren. Då meröppet handlar om användares möjlighet att röra sig fritt i biblioteksrummet, när bibliotekarien inte är där, består artiklarna ofta av bibliotekarier som pratar om meröppet utifrån användarna. I dessa kommentarer ryms inte sällan beskrivningar av, inte bara användarna, utan också av biblioteket. Meröppet är en förhållandevis ny företeelse inom svensk bibliotekssektor. Tjänsten innebär att biblioteket är tillgängligt för besökare också under de tider då personal inte finns på plats (Folkbiblioteken i Lund, 2017). Innebörden av detta varierar från plats till plats men i vissa fall innebär meröppet att användaren har tillgång till samtliga funktioner också under de obemannade tiderna. Användaren kan då låna och lämna tillbaka böcker, hämta ut reservationer och använda datorer och trådlöst nätverk. Den

första meröppetjänsten startade i Veberöd, Lunds kommun, i november 2009 (Johansson, Lindberg & Rivano Eckerdal, 2015, s. 1). Forskning kring fenomenet föreligger men inte i någon större omfattning.

Hur användare föreställs och talas om av bibliotekarier är förhållandevis outforskat, åtminstone ur en svensk kontext. Denna uppsats lutar sig till viss del mot en befintlig, ansedd och väl refererad undersökning. I magisteruppsatsen *Vad sägs om användare?: Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter* undersöker Åse Hedemark och Jenny Hedman (2002) folkbibliotekariers sätt att tala om användare i den biblioteksriktade fackpressen. Vi har låtit oss inspireras av denna uppsats infallsvinkel men riktat in det på bibliotekariers föreställningar om användare utifrån ett specifikt fenomen.

Utgångspunkten är att meröppetjänster utmanar etablerade föreställningar om biblioteket som plats och förhållandet mellan bibliotekarier och användare. Meröppet är en ingång till att undersöka långlivade konflikter, och föreställningar, inom biblioteksområdet utifrån bibliotekariers sätt att uttrycka sig i skriftliga källor. Diskursanalysen kompletteras med teorier om biblioteksrummet som plats för övervakning. Detta grundas i en historisk utveckling där biblioteket genomgått stora förändringar som inverkat på maktrelationerna mellan bibliotekarier och användare.

1.1 Problemformulering

Språket har ett avgörande inflytande på hur människor, däribland aktörer inom bibliotekssektorn, uppfattar fenomenen. Hur bibliotekarier talar om användare får direkta konsekvenser för hur användaren betraktas av samhället. Texter som sprids i bibliotekspressen *konstruerar* användaren och det är denna föreställning som ligger till grund för hur användaren uppfattas, behandlas och arbetas mot. Likaså kan språkliga konstruktioner påverka användarnas självuppfattning: vad det innebär att vara användare, vilken förväntan som finns och hur man som användare ska bete sig. Användarföreställningar som reproduceras kan alltså få avgörande effekter och behöver därför undersökas.

Hur folkbibliotekarier föreställer sig, och talar om, användare är ett förhållandevis outforskat område. Att undersöka nämnda föreställningar utifrån ett användarcentrerat fenomen som meröppet tillför ytterligare dimensioner då denna tjänst utmanar, och förändrar, etablerade föreställningar om hur biblioteksverksamhet bedrivs. Likaså utmanar meröppet maktrelationer som historiskt funnits mellan bibliotekarier och användare, vilket gör fenomenet lämpat som kontext till uppsatsen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att studera folkbibliotekariers föreställningar om biblioteksanvändare i anslutning till meröppetjänster, såsom dessa kommer till uttryck i fyra bibliotekstidskrifter under åren 2009-2016. Genom att använda diskursanalys kan såväl synen på användare, som de diskurser som påverkar, identifieras och analyseras.

Studien kommer att operationaliseras utifrån följande frågeställningar:

- Vilka föreställningar om användare kommer till uttryck i artiklarna?
- Vilka diskurser påverkar bibliotekariernas föreställningar om användare?
- Vilka effekter kan diskurserna få för bibliotekets arbete gentemot användare?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen är *tolkande*. Analysen kommer inte kunna bidra med resultat som är generaliserbara. Inom diskursanalys är det dock inte mängden text som är det primära utan vad som kan utläsas av det material som samlats in.

Eftersom undersökningen handlar om folkbibliotekariers föreställningar om användare i en meröppetkontext har vi begränsat oss till endast fackpress. Utgångspunkten är att bibliotekspressen är mest lämpad att studera utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar.

Meröppet förekommer i andra biblioteksformer men denna studie fokuserar på endast på folkbibliotek.

2. Tidigare forskning

Uppsatsens huvudämne är hur bibliotekarier konstruerar användaren genom sitt sätt att använda språket. Den första delen i det här kapitlet handlar om identitetskonstruktion inom biblioteksområdet, vilket studeras utifrån Tuominen (1997) och Hedemark och Hedman (2002). På detta följer tidigare forskning kring meröppet, som är den kontext vi valt för att undersöka hur konstruktioner av användare sker. I detta avsnitt studeras främst hur bibliotekarier och användare har förekommit i tidigare forskning om meröppet. Kapitlet avslutas med en redogörelse över de diskurser som bedömts som relevanta för den här undersökningen.

2.1 Identitetskonstruktion: användare och bibliotekarier

Det här avsnittet redogör för befintlig forskning kring identitetskonstruktion inom biblioteksområdet: hur *användares* och *bibliotekariers* egenskaper grundläggs, och befästs, genom språket. För att skapa förutsättningar för en så översiktlig redogörelse som möjligt har två, vad vi uppfattar, centrala undersökningar använts. Professor Kimmo Tuominens (1997) artikel *User-centered discourse: an analysis of the subject positions of the user and the librarian* behandlar hur bibliotekarier och användare konstrueras i en specifik bok. Åse Hedemark och Jenny Hedman (2002) har genomfört en omfattande diskursanalys av hur folkbibliotekarier talar om användare i tre bibliotekstidskrifter. I sin magisteruppsats *Vad sägs om användare?: Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter* presenterar de resultat som kommer ha betydelse för fortsättningen av denna undersökning.

I inledningen till den här uppsatsen omnämndes hur identitetskonstruktion genom språk kan få konsekvenser. Detta är drivkraften bakom såväl Tuominens som Hedemark och Hedmans undersökningar. Tuominen (1997, s. 350) har en kritisk inställning till hur aktörer på biblioteksområdet konstruerar användare: konstruktionerna kan vara baserade på institutionsbundna uppfattningar som aldrig omvärderas eller ifrågasätts. Diskursanalys utgör en väl anpassad metod för att identifiera föreställningar som "tas för givna" inom, exempelvis, en institution som biblioteket (Tuominen, 1997, s. 353). Samma tanke bakom diskursernas konsekvenser har Hedemark och Hedman som i sammanfattningen till sin uppsats skriver att de identifierade diskurserna kan få konsekvenser för hur användare bemöts på folkbibliotek. Den direkta konsekvensen, vilket författarna nämner, är hur bibliotekarier bemöter sina användare (Hedemark & Hedman, 2002, s. 55).

Undersökningarna skiljer sig åt gällande det empiriska materialet. Tuominen (1997) genomför en diskursanalys över hur användares och bibliotekariers identiteter konstrueras i boken *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services* av Carol C. Kuhlthau. Hedemark och Hedman (2002) baserar sin forskning på artiklar i den biblioteksriktade fackpressen. I båda fallen presenteras forskningsresultat som utgör lämplig kunskapsbas för denna uppsats. Fokus ligger på hur användare (och i Tuominens fall bibliotekarier) konstrueras under påverkan av diskurser. Betydelsefullt för vår undersökning är vilka föreställningar om användare och

bibliotekarier som framkommer i materialet, samt vilka eventuella maktpositioneringar som kan utläsas.

Båda undersökningarna resulterar i klart redogjorda användarföreställningar. I Tuominens (1997) artikel står främst den ojämlika relationen mellan bibliotekarier och användare i fokus. Detta betraktat ur en informationssökningskontext, vilket Kuhlthaus bok handlar om. Analysen visar att bibliotekarierna i boken konstrueras som experter, med en närmast tankeläsande förmåga, i motsats till användarna som föreställs som osäkra och underställda. I en tabell redovisas bibliotekariers och användares respektive egenskaper i den så kallade *användarcentrerade* diskursen. Diskursen konstruerar bibliotekarien som *expert, säker, rationell* och *reflekterande* medan användaren konstrueras som *klient, osäker, ångestfylld, uttråkad* och *förvirrad* (Tuominen, 1997, s. 369).

Om Tuominens resultat visar hur en diskurs kan skapa maktpositioneringar, mellan bibliotekarier och användare, ger Hedemark och Hedman (2002) en större översikt. Detta utifrån fler diskursers påverkan. Magisteruppsatsen exemplifierar hur olika diskurser inverkar på folkbibliotekariernas tal, samt vilka användarföreställningar de ger upphov till. Några slutsatser har vi sett som närmast nödvändig förkunskap för den här studien, både vad gäller insamling och analys. Rörande insamlingen är det exempelvis betydelsefullt att veta att användarna ofta inte är huvudsakligt fokus för dylika artiklar. Likaså att användare kan betecknas på olika sätt: att därför vara öppen för synonyma beteckningar till *användare* under insamlingen är viktigt (Hedemark & Hedman, 2002, s. 21).

Hedemark och Hedman (2002) kommer i sin undersökning fram till flera diskurser som påverkar folkbibliotekariernas föreställningar. Två exempel som bedöms som representativa att ta upp i den här uppsatsen är den *pedagogiska* diskursen och den *marknadsekonomiska* diskursen. Marknadsekonomisk diskurs påverkar biblioteken på så vis att den har infört ett "konkurrenstänk" inom folkbiblioteket. Hedemark och Hedman (2002, s. 44) identifierar den marknadsekonomiska diskursen utifrån ordbruket hos bibliotekarier: "kunder", "omvärldskontakter" och "knowledge management" är ord som tas som exempel. Den pedagogiska diskursen bedöms påverka bibliotekariernas tal när spår av "fostran" märks: då användarna ses som "i behov av såväl bildning som fostran som uppfostran" (Hedemark & Hedman, 2002, s. 39). Vad uppsatsen ger exempel på är alltså hur olika diskurser kan verka inom samma text, vilket också påtalas av författarna (Hedemark & Hedman, 2002, s. 44).

Inför den empiriska undersökningen har även följande resultat i magisteruppsatsen sett som värdefull förkunskap:

- Bibliotekarier tenderar att betrakta, och sortera, in användare i grupper som del av ett "samhälleligt kollektiv". Exempel på grupper är "barn", "ungdomar", "vuxenstuderande" och "eftersatta grupper" (Hedemark & Hedman, 2002, s. 55).
- Bibliotekarier ser användarna som ett sätt att legitimera den egna verksamheten. Användarna kan helt enkelt "användas" för bibliotekets syften när bibliotekarier uttalar sig (Hedemark & Hedman, 2002, s. 45).

- Bibliotekarier beskriver användare i problematiska ordalag. Författarna skriver att bibliotekarierna ofta framställer användaren som krävande och "ibland direkt störande" (Hedemark & Hedman, 2002, s. 47).

Undersökningarna har sammantaget visat 1.) hur identitetskonstruktion inom biblioteksområdet positionerar användare och bibliotekarier ojämlikt (Tuominen, 1997) 2.) hur användare betraktas, och definieras, språkligt av bibliotekarier under inverkan av många olika diskurser (Hedemark & Hedman, 2002).

Att undersöka identitetskonstruktioner inom bibliotekssektorn är att undersöka maktförhållanden: vilka positioner olika aktörer har, vem som dominerar över vem och på vilket sätt de beskrivs och skildras. Båda undersökningarna ger en ingång till hur diskursanalys kan användas inom biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) utifrån problemställningar som inspirerat den här uppsatsen.

2.2 Meröppet

Den språkliga konstruktionen av användare tar sig i denna uppsats uttryck inom en specifik kontext: *meröppet*. Tjänsten är relativt ny, åtminstone ur svenskt perspektiv, och forskningen på området är inte omfattande. I detta kapitelavsnitt redovisas information ur en rapport samt två uppsatser på master- och kandidatnivå. Eftersom denna uppsats har fokus på språklig konstruktion av användare har läsningen av tidigare meröppetstudier haft huvudsakligt fokus på just de delar som berör bibliotekarier och användare. Bibliotekariernas syn på användare förekommer i tidigare forskning men är en mindre del i det övergripande sammanhanget meröppet. Denna uppsats har ett motsatt perspektiv: meröppet är ingång till det övergripande sammanhanget språklig konstruktion av användare.

Folkbibliotekariernas syn på meröppet är ett återkommande tema i det tidigare forskningsmaterialet. I rapporten *Meröppna bibliotek – en verksamhetsform för alla?*, utgiven av Lunds universitet, ställer Gabriella Johansson, Emelie Lindberg och Johanna Rivano Eckerdal frågan vilka konsekvenser den meröppna verksamheten får. Detta i förhållande till samhället det verkar i, liksom hur tjänsten kan tänkas påverka bibliotekarirollen (Johansson et al., 2015, s. 3). Två av de fyra teman som rapporten mynnar ut i har varit av särskild relevans för den här uppsatsen: bibliotekariens yrkesroll vid meröppna bibliotek och meröppna bibliotekslokaler och användare (Johansson et al., 2015, s. 24).

I det samlade materialet kan utläsas att folkbibliotekarier betraktar meröppet utifrån både positiva och negativa aspekter, främst det förra. Mikaela Segerstedt (2013, s. 32) skriver i sin kandidatuppsats *Bilder av meröppet – en textanalys av samtalet kring bibliotekens "meröppet" i dagspress och biblioteksbladet* att de positiva aspekter, som framträder i bibliotekariernas sätt att prata om meröppet, relateras till framtid, mer tillgänglighet samt ökade besöks- och utlåningssiffror. Ytterligare någonting som framträder som positivt utifrån bibliotekariernas sätt att tala är att meröppet inneburit nya arbetsuppgifter, där främst arbetet med att ställa samman material och lokaler har ökat (Johansson et al., 2015, s. 24-25). I materialet återfinns också exempel där bibliotekarierna försöker se de förnyade tjänsterna utifrån ett användarperspektiv:

"Man påpekar också i Biblioteksbladet hur bra personalen tycker att det fungerat med meröppet samt att det blir enklare för användarna att anpassa biblioteksbesöken till sitt övriga liv, det vill säga livspusslet." (Segerstedt, 2013, s. 30). Att meröppet på sätt och vis kan vara ett resultat starkt anknytet till just användarna framträder i detta referat ur Johansson et al. (2015):

Det moderna samhället där användare förväntar sig ha tillgång till det de behöver dygnet runt fungerar som ett strategiskt argument för att utöka bibliotekets öppettider genom meröppna verksamhet. Den meröppna verksamheten är enligt informanterna delvis ett resultat av användarnas nya beteende. (s. 24)

Meröppet kopplas här direkt till användarnas nya beteende: meröppet är, åtminstone delvis, ett resultat av hur användarna betar sig. Exempel på positiv "omvändelse" är att personalen upplever att meröppet har påverkat även de ordinarie öppettiderna: att användarna har blivit mer självständiga totalt (Segerstedt, 2013, s. 30). I Segerstedt (2013, s. 33) framhålls, vilket anknyter till temat för den här uppsatsen, att användarnas "roll" i de studerade artiklarna är att bidra till att framställa meröppet i positiv dager.

Även om fler exempel ur den tidigare forskningen (Johansson et al., 2015; Segerstedt, 2013) främst lyfter fram positiva aspekter med meröppet, från bibliotekariernas synvinkel, finns också negativa kopplingar. I Johansson et al. (2015) framträder också en syn från bibliotekarierna att placeringen av ett meröppet bibliotek har betydelse. Social kontroll och stark "bykänsla" upplevs som viktig för att meröppna verksamhet ska fungera och en skeptisk syn på meröppet i urbana miljöer framträder hos respondenterna i undersökningen (Johansson et al., 2015, s. 24).

Hot om personalnedskärningar utgör också ett negativt inslag i synen på meröppet och i Johansson et al. (2015, s. 25) framhålls att rädslan för nedskärningar kvarstår även på bibliotek där den meröppna verksamheten bedrivits i flera år. Bibliotekarier i rapporten uttrycker också en skepsis mot att kontakten med användarna har minskat i och med meröppet. Användarna går därigenom miste om tips och "nyttiga samtal" med personalen (Johansson et al., 2015, s. 25). Oron gäller också att ovana biblioteksanvändare ska känna brist på trygghet i ett personallöst bibliotek: i detta sammanhang uttrycks också en oro över att vissa användare inte kommer kunna hantera tekniken (Johansson et al., 2015, s. 25).

När tidigare forskning som redovisats här ovan sammanförs framträder en i huvudsak positiv inställning till meröppet från bibliotekariernas sida. Meröppet kopplas samman med framtidsutsikter, förbättrad tillgänglighet samt ökade besöks- och utlåningssiffror. Bibliotekarier betraktar meröppet som ett resultat av omvärldsförändringar samt ett nytt beteende från användarna. Meröppet relateras framförallt till att nya arbetsuppgifter tillkommit: exempelvis en mer pedagogisk inställning till arbetarna samt ökat fokus på sammanställning av material och lokaler.

De farhågor som kan utläsas är att meröppet kopplas till en allmän oro för personalnedskärningar samt en negativ syn på den minskade kontakten med användarna. Ytterligare ett uttryck för bibliotekariernas oro som framträder i materialet är att det obemannade biblioteket kan innebära en prövning för ovana

biblioteksbesökare, vilket hör samman med en rädsla för att besökarna inte kommer kunna hantera tekniken.

I kaptitel 3, teoretiska och metodologiska aspekter, kommer bibliotekets historiska förändring spela roll. Lisa Engström (2015, s. 62-63) skriver i sin masteruppsats *Bara mera öppet? Hur meröppet förändrar biblioteket som social praktik – en användarstudie* att meröppet är en del av en historisk spänning som kan härledas till ursprungliga konflikter inom folkbiblioteket. Den splittrade bilden av biblioteket som en plats för både folkbildning och bevarande av rådande samhällsordning.

2.3 Diskurser inom B&I

I detta avsnitt redogörs för tre diskurser som förekommit i tidigare forskning, med biblioteks- och informationsvetenskaplig inriktning, och som bedömts vara relevanta för den här undersökningen. Diskurserna i fråga är den *marknadsekonomiska* diskursen, den *pedagogiska* diskursen samt *allaktivitetsdiskursen*. I 2.1 refererades till Hedemark och Hedman (2002) och deras upptäckt av den marknadsekonomiska och pedagogiska diskursen i bibliotekariers tal om användare. Den marknadsekonomiska diskursen kännetecknades av att biblioteket ska kunna erbjuda användare vad de eftersöker, liksom betydelsen av effektivisering av verksamheten. Pedagogisk diskurs noterades i referat där bibliotekarierna såg användarna som i behov av "fostran" (Hedemark & Hedman, 2002, s. 39, 44).

De båda diskurserna som tas upp i Hedemark och Hedman (2002) har varit föremål för ytterligare fördjupande studier. I sin doktorsavhandling *Medborgaren och marknaden: Pedagogisk diskurs för folkbibliotek* definierar Bosse Jonsson (2003) den pedagogiska diskursen i direkt anslutning till den marknadsekonomiska. Författaren konstaterar att de båda diskurserna snarast "utgör varandras möjlighetsvillkor" (Jonsson, 2003, s. 186). Utifrån Jonssons avhandling berörs diskurserna översiktligt i nästa del.

2.3.1 Marknadsekonomisk diskurs

Bosse Jonsson (2003) sätter i sin avhandling likhetstecken mellan egenskaper som definierar den pedagogiska respektive marknadsekonomiska diskursen. Marknadsekonomiskt tänkande präglas av en tro på den individuella människans förmåga att klara sig själv. Synsättet förkastar tanken på stora kollektiv och ser samhället som byggt kring ett stort antal individer som, via sitt egenintresse, agerar rationellt. Enligt detta tankesätt får detta rationella, och individuella, agerande i slutändan positiv effekt på hela samhället (Jonsson, 2003, s. 178, 186). Mellan marknadsekonomi och liberalism görs en koppling och författaren ser dessa som en förutsättning för den pedagogiska diskursens existens. Exempelvis föreligger en korrespondens i att den pedagogiska diskursen förordar att biblioteksrummet ska utformas med individen i åtanke, inte kollektivet (Jonsson, 2003, s. 178).

2.3.2 Pedagogisk diskurs

Marknadsekonomiskt tänkande och hänsyn till individens självständiga förmåga präglar alltså den pedagogiska diskursen. Sammanfattat innebär den pedagogiska diskursen att biblioteket ser ett behov av att användare "fostras" till goda medborgare men också betydelsen av att inte bemöta dem på ett "dirigerande" sätt. Användaren ska själv hitta fram till en insikt om att hon behöver fostran. Den pedagogiska diskursen kännetecknas av en spänning mellan "förhållningssättets passivitet och förhoppningens aktivitet" (Jonsson, 2003, s. 191). Användaren ska göra bibliotekets avsikt till sin egen avsikt: om besökarna beordras göra på ett specifikt sätt så kommer de inte att göra det (Jonsson, 2003, s. 193). Utgångspunkt är att den som vill påverka inte kommer få sina avsikter förverkligade om inte den som ska påverkas gör detta "behov" till sitt eget behov. Inom den pedagogiska diskursen finns en förhoppning från biblioteksområdet om att biblioteksanvändarna ska bli aktiva medborgare och detta gör att ett passivt förhållningssätt måste intas. Användarna ses som "rationella individer", se delen om marknadsekonomisk diskurs, som kan fatta självständiga beslut. Den pedagogiska diskursens inverkan är att besökaren ska fostras i att fostra sig själv (Jonsson, 2003, s. 191, 193).

Författaren beskriver lärandet som såväl avsiktligt som indirekt och att tyngdpunkten ligger på att besökaren själv ska upptäcka sitt behov av att fostras till medborgare. Jonsson (2003, s. 193) lyfter fram betydelsen av att biblioteksmiljön därför ska vara väl arrangerad när användaren kommer till biblioteket. Enligt Jonsson (2003, s. 193) är grundläggande inom den pedagogiska diskursen att biblioteket inte ska vara ett hinder i vägen för användarens avsikter med sitt biblioteksbesök: biblioteket vet helt enkelt inte om besökarnas behov bättre än besökarna själva. Utifrån Jonsson (2003, s. 193) går det alltså att se den pedagogiska diskursen som en avsedd fostran från bibliotekets sida men det ska vara styrt av den självständige användaren som själv ska inse betydelsen av att bli en god samhällsmedborgare. Jonsson (2003, s. 193) refererar till bland andra den franske filosofen Michel Foucault, som redogörs för närmare i nästa kapitel. Enligt Foucault (i Jonsson, 2003, s. 193) är "dolda avsikter", som medborgarna ska göra till sina egna, kännetecknande för vår styrningsmentalitet. Befolkningen ska styras genom att reglera sitt eget beteende utifrån expertisens vetande. Enligt Jonsson (2003, s. 193) är detta illustrerande för det liberala styrningssättet: invånarna hänvisas till sig själva och det egna omdömet.

2.3.3 Allaktivitetsdiskurs

I sin doktorsavhandling *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006* presenterar Åse Hedemark (2009) en diskurs under benämningen *allaktivitetsdiskurs*. Enligt Hedemark (2009, s. 151) så har denna diskurs varit frånvarande i den svenska biblioteksdebatten sedan 1970-talet. Inom diskursen betonas andra verksamheter för biblioteket än skönlitteratur och läsning. Synen på biblioteket som rum och vad detta ska användas till "vidgas". I en dåtida kontext skulle biblioteket inte bara vara en plats för skönlitteratur utan också för teater, politiska utställningar och "diskotek" (Hedemark, 2009, s. 151). Vad som ytterligare definierar denna diskurs är att den betonar användarens rättighet till biblioteket och att det är bibliotekets uppgift att förmedla denna rättighet (Hedemark, 2009, s. 53).

3. Teori och metod

I det här avsnittet kommer uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkter att redogöras. Uppsatsen bygger på ett teoretiskt ramverk där diskursanalys sammanförs med teorier om biblioteket som en plats för övervakning och kontroll. Utifrån båda teorierna är *maktperspektivet* i fokus.

3.1 Diskursanalys

I detta avsnitt kommer uppsatsens huvudsakliga teoretiska perspektiv att redogöras. Diskursanalys utgör både en teoretisk infallsvinkel och ett metodologiskt tillvägagångssätt för den här undersökningen: den är nämligen bådadera. Språket och dess konstruktion av sanningar inom sociala praktiker är centralt för denna tradition. Diskursanalys är underställt den övergripande *socialkonstruktionismen*. Trots olika inriktningar, som finns inom diskursanalys, så delar samtliga några grundläggande premisser som hör till socialkonstruktionismen. Utifrån Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000), Kimmo Tuominen (1997) och Göran Bergström och Kristina Boréus (2012) kommer vi här att redogöra för den diskursanalytiska inriktningen och vad som är rådande inom teorin.

Föreställningen om språket i relation till "verkligheten" är central för att klargöra utgångspunkten för en diskursanalys. Språket är inte en *representation* för någonting utanför språket: det snarare grundlägger, och förändrar, vår uppfattning av det som ligger utanför språket. Enligt det socialkonstruktionistiska synsättet är människans kunskap om världen konsekvenser av människans sätt att kategorisera världen: utifrån ett diskursanalytiskt synsätt utgör *diskurser* grund för denna kategorisering (Burr; Gergen i Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 11-12).

Diskurser är ett specifikt sätt att prata om och förstå världen, eller olika aspekter av den (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7). De är att betrakta som språkliga mönsterkonstruktioner som påverkar människans sätt att *tala* inom olika sociala områden: det är via språket som människor formar sin uppfattning av den sociala världen (Coyle; Johnstone i Wildemuth & Perryman, 2009, s. 321). Genom diskursen möjliggörs att någonting betraktas på ett särskilt sätt och att andra betydelsemöjligheter begränsas: inom den sociala interaktionen skapas kunskapen och människors uppfattning om vad som är "sant" och vad som är "falskt" (Tuominen, 1997, s. 352; Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 21).

Varje diskurs är relaterad till specifika sociala praktiker och ingen diskurs kan isoleras från maktintressen hos olika grupper. Eller som Tuominen utvecklar detta resonemang: "Therefore, the survival of a certain scientific life-form depend to a great extent on how effectivly its supporters can convince a sufficient number of influential individuals and groups of its usefulness." (Tuominen, 1997, s. 353)

En diskurs understödjer institutioners särskilda institutionaliserade sätt att tänka och agera (Tuominen, 1997, s. 353) och inom varje område kan olika diskurser konkurrera med varandra. Diskursanalys studerar de språkliga mönster där diskurser fixerar inom

specifika domäner (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 18). Enligt Tuominen (1997, s. 351) grundas den diskursanalytiska inriktningen på att det som studeras alltid baseras på en diskurs och dess sätt att producera meningar, och därigenom strukturera en "verklighet" baserat på dessa meningar. Kännetecknande för diskursanalysen är den kritiska inriktningen på analysen. Detta härrör från Foucaults teorier som anses utgöra "startpunkt" för diskursanalys. Att göra en fördjupning i Foucault vore för omfattande inom den här uppsatsens ramar men en övergripande redovisning bedömer vi som nödvändig.

3.1.1 Foucault: övervakning och panoptikon

Den franske filosofen Michel Foucault strävade efter att beskriva hur sanning produceras i specifika sociala och historiska sammanhang. Detta är ytterligare en aspekt av diskursanalysen som är viktig att ha med sig: diskurser är föränderliga, saker hade kunna se ut på ett annat sätt (Burr i Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 11). Inom Foucaults diskursanalys återfinns främst två aspekter som är av relevans för den här undersökningen: *makt* och *övervakning*. Foucaults främsta prioritet ur ett maktperspektiv är relationen mellan kunskap och makt: genom denna sammankoppling innebär detta att diskursen alltid för med sig sociala effekter (Nilsson, 2008, s. 85). Foucault menar också att en diskurs vidareför och producerar makt (Nilsson, 2008, s. 93).

I Foucaults teorier om övervakning blir begreppet *panoptikon*, även känt som "det allseende ögat", aktuellt (Nilsson, 2008, s. 108). Vad detta handlar om är att göra den övervakade medveten om att denne hela tiden kan vara övervakad utan att vara helt säker på att så är fallet (Nilsson, 2008, s. 108). Enligt Foucault visade det panoptiska systemet hur en effektivisering av hur maktens verkningar kunde ske samtidigt som makten frigjordes från sitt beroende (Nilsson, 2008, s. 110). Detta går att återknyta till bibliotekariens roll som övervakare i vissa biblioteksrum där bibliotekarien kan observera användarna utan att dessa vet om att de är övervakade för tillfället.

Panoptikon och Foucaults teoretiska inriktning på övervakning har relevans ur ett biblioteksperspektiv. Enligt den brittiske biblioteksforskaren, och historikern, Alistair Black (2005, s. 425) opererar biblioteket i en strikt regim av indirekt, dokumentär övervakning. Historiskt har bibliotekarier dokumenterat användares övervakning. Bibliotekarier har varit fullständiga informationshanterare: skickliga inom bland annat spårning, loggning, databehandling och användningsmönster (Black, 2005, s. 425). Detta för oss över till nästa del av denna uppsats teoretiska ansats: biblioteket som en plats för övervakning och maktutövning. För att göra kunna sätta in detta i sitt rätta sammanhang är en historisk kontext nödvändig.

3.2 Biblioteksrummet som plats för övervakning

Uppsatsens omfattning tillåter ingen djupare redogörelse över bibliotekets organisatoriska förändringsprocesser under det gångna seklet. Vi tycker ändå att viss översikt är nödvändig för att kunna sätta in saker i sitt rätta sammanhang. *Meröppet*, som är ett betydande inslag för den här uppsatsens kontext, har till stora delar med ett

biblioteksrum i förändring att göra. Detta belyser i sin tur maktförhållandet, och rollfördelningen, mellan de centrala aktörerna bibliotekarier och användare.

Att användaren befinner sig på biblioteket när bibliotekarien inte är där är, betraktat ur en historisk kontext, förstås en avsevärd kursändring. Det folkbibliotek som växte fram under industrialiseringen, i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, tycks ha haft byråkratisk kontroll (det vill säga övervakning) som ett centralt och fundamentalt inslag. Denna bild är dock inte entydig utan komplex, som vi med hjälp av tidigare forskning kommer visa. Det samlade intrycket är att folkbiblioteket som institution slits mellan olika principer och föreställningar: samhällsuppdraget präglas av en splittrad hållning mellan, å ena sidan, folkbildning och social utjämning och å andra sidan en kontrollerande, övervakande identitet.

I föregående avsnitt redogjordes översiktligt för delar av Foucaults diskursanalytiska begreppsapparat. För att göra Foucaults teorier mer relevanta från ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv är det värt att vända sig mot biblioteksforskare som studerat frågan om bibliotek, makt och övervakning. Med ett maktperspektiv härrörande från Foucault är biblioteket att betrakta som en disciplinär plats med egna beteendenormer. Folkbiblioteket är en utövare av makt, inte genom lagar och straff utan genom normer, kontroll och disciplin (Einasto, 2015, s. 253).

I ett avsnitt av artikeln *Information Modernity: The History of Information and the Eclipse of Library History* skriver Alistair Black (1998) om biblioteket som del av en byråkratisk kontrollapparat där övervakning är ett centralt tema. Att kontroll och disciplin, genom övervakning, är en del av folkbibliotekets historiska rötter kan inte särskiljas från det omgivande samhället inom vilket folkbiblioteket grundlades. Här blir övervakning och kontroll en sida av saken, på den andra återfinns folkbildning. Black (1998, s. 41) skriver att tidsepoken där folkbiblioteket "har sin vagga" i hög grad kännetecknades av övervakning av individer. Denna epok, *moderniteten*, följde i spåren av urbanisering och industrialisering. I detta historiska skede, slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, skulle människor bildas för att kunna utgöra ett nav i den industriella konkurrensen (Audunson, 2005, s. 430). I en era av industriella "storhetstankar" blev det bildande folkbiblioteket en av hörnstenarna. Samhällets sämst ställda skulle få ta del av de privilegierades kulturella normer. Utan möjlighet till reell påverkan, men med ökade chanser att bli goda medborgare (Frenander, 2012, ss. 27-28).

Biblioteksrummet som en plats för övervakning hör ihop med denna historiska period där medborgaren skulle bildas, men också bevakas. Kärnan i Blacks (1998) resonemang är att militär kraft vare sig utgör det bästa, eller enda, disciplinära medlet för att kontrollera människor. Den mer subtila och byråkratiska form av övervakning, som biblioteksrummet kan räknas till, är ett effektivt komplement (Black, 1998, s. 42). Samhällsförhållandena har förändrats och därmed också bibliotekets, och bibliotekariernas, maktrelation till sina användare.

Enligt de danska B&I-forskarna Casper Hvenegaard Rasmussen och Henrik Jochumsen (2007, s. 57) har biblioteket en "riktningslös" och komplex relation till samhället det verkar i. Samhället har transformerats: från *modernitet* och industrisamhälle till *postmodernitet*. Denna riktninglösa relation till ett samhälle som gått från att präglas av objektiva sanningar och kanontänk har lett till att biblioteket förändrats i takt med dessa

utomstående förändringar. I fallet med biblioteksrummet förändras attityden med samhällets svängningar: i ena stunden ska rummet expandera för att i den andra helst upphöra att existera helt (Hvenegaard & Jochumsen, 2007, s. 53).

Annan forskning pekar i riktning mot motsatta tendenser: att biblioteket är en svårföränderlig institution där gamla värden fortfarande råder, vilket riskerar att göra biblioteket irrelevant och i otakt med samhällsutvecklingen. Enligt Luke Tredinnick, lektor vid London Metropolitan University, belyser denna aspekt utifrån bibliotekariers tendens sätt att betrakta information som synonymt med fasta objekt (böcker, samlingar, objektiv och auktoriserad kunskap) i en tid när information är fragmentarisk och snabbt föränderlig (Tredinnick, 2009, s. 38).

Mycket tyder dock på att bibliotekariens auktoritet har förändrats. Den tidigare rollen som professionell informationshanterare, som inte behövde bry sig om användarens åsikter rörande boksamlingar eller organisering av läsrum, har i praktiken upphört (Einasto, 2015, s. 259). Biblioteken har anpassat sig till användarens expertis som just användare och strävar efter att ta tillvara kunskaper hos användaren och i detta ligger värde av att omvandla biblioteksmiljön, biblioteksrummet, till mer av en social plats. Vilken plats biblioteksrummet har som övervakningsplats idag är svårt att säga. Det råder dock ingen tvekan att det idag är en plats för många olika inriktningar.

Vi har i detta avsnitt översiktligt redogjort för en historisk förändring där biblioteket har gått från en plats där bibliotekarierna övervakade användarna till en situation där gamla och traditionella värden ifrågasätts. Inom dessa förhållanden verkar bibliotekarierna och biblioteket som institution. Att granska användarföreställningar utifrån en meröppetkontext ger oss möjlighet att, med det här teoretiska ingången, undersöka om de konflikter som beskrivs här ovan gör sig gällande i bibliotekariers sätt att uttrycka sig.

4. Empiriskt material

Det empiriska material som analyseras i denna uppsats har hämtats ur tidskrifter som specifikt inriktar sig mot bibliotek och bibliotekarier. Materialet består av artiklar från följande tidskrifter:

- 9 artiklar ur *Biblioteksbladet* (BBL), utgiven av Svensk Biblioteksförning.
- 2 artiklar ur *Bibliotek i Samhälle*, utgiven av den socialistiska föreningen med samma namn.
- 4 artiklar ur *Framsidan*, utgiven av Kultur i Väst som är en kulturförvaltning inom Västra Götalandsregionen.
- 1 artikel ur *Magasinet Ping*, utgiven av fackförbundet DIK.

Valet av dessa tidskrifter grundas på att de främst är inriktade mot biblioteksprofessionen och dess utövare och därmed behandlar aktuella frågor inom denna sektor.

4.1 Insamling

Artiklarna har samlats in via tidskrifternas egna webbsidor. Dessa möjliggör sökfunktioner, där termer kan användas för att hitta material, och tidskrifterna erbjuds i digitalt format. Detta möjliggör både direkt läsning och nedladdning av materialet. En genomläsning av de nummer som finns tillgängliga mellan 2009 och 2016 har skett. Senare har också sökningar på "meröppet" skett för att se om mer material till nytta för analysen kunnat återfinnas. I fallet med *Magasinet Ping* fanns inte allt material tillgängligt i digitalt format varför årgångarna mellan 2009-2016 fick granskas utifrån tryckta källor.

4.2 Urval

Artiklarna som valts ut för undersökningen sträcker sig mellan år 2009 och 2016. Perioden är alltså förhållandevis lång. Däremot har det inte funnits ett omfattande material som behandlar det vi ämnar undersöka, vilket har lett till att perioden förlängts för att få en tillräcklig mängd artiklar.

Utifrån Johansson et al. (2015) var förkunskapen att det första meröppna biblioteket öppnades i Veberöd 2009. Detta bedömdes vara en lämplig utgångspunkt och från 2009 har sedan fackpressartiklar kunnat följas fram till år 2016.

För att en artikel skulle väljas ut för analys sattes följande kriterier upp:

- Artikeln behandlar meröppet på bibliotek.

- Användare ska på något sätt omnämnas av bibliotekarier i artikeln.

Ytterligare en aspekt att beakta är att artiklarna skiljer sig åt både vad gäller längd och form. Vissa artiklar är korta medan andra är av betydligt större omfattning. I urvalet har vi valt att inte enbart begränsa oss till artiklar av nyhets- och reportageform utan även ett antal artiklar där meröppet och användarna, i förhållande till bibliotekarierna, debatteras på olika sätt.

Vår utgångspunkt är att bredden på det empiriska materialet kan vara till analysens fördel då det blir mångfacetterat. Samtidigt som tydliga kriterier föreligger (fackpress, krav på innehåll) kan omfånget gällande år och artikelform ge en varierad bild av det berörda ämnet.

16 artiklar publicerade mellan 2009 och 2016 valdes slutligen ut för vidare genomläsning och analys. Artiklarna finns listade i Bilaga 1 med bland annat uppgifter om nummer och länkar till webbplatser. I denna bilaga är artiklarna numrerade och när ett artikelcitat refereras i uppsatsen motsvarar referensen numret i bilagan.

4.2.1 Urvalet ur en tidsaspekt

Det studerade materialet består av totalt 16 artiklar. Kriteriet, att folkbibliotekariers tal om användare ska förekomma i anslutning till tal om meröppet, har smalnats av urvalet. Andra artiklar med meröppettema finns tillgängliga men har inte levt upp till uppsatsens syfte och frågeställningar.

Då denna undersökning rör en sjuårsperiod kan vissa förändringar över tid urskiljas i artiklarna. Nedan visas antalet artiklar per år mellan 2009-2016 där vi lyckats identifiera bibliotekariers tal om användare i förhållande till meröppet:

2009: 3
2010: 0
2011: 1
2012: 1
2013: 4
2014: 1
2015: 4
2016: 2

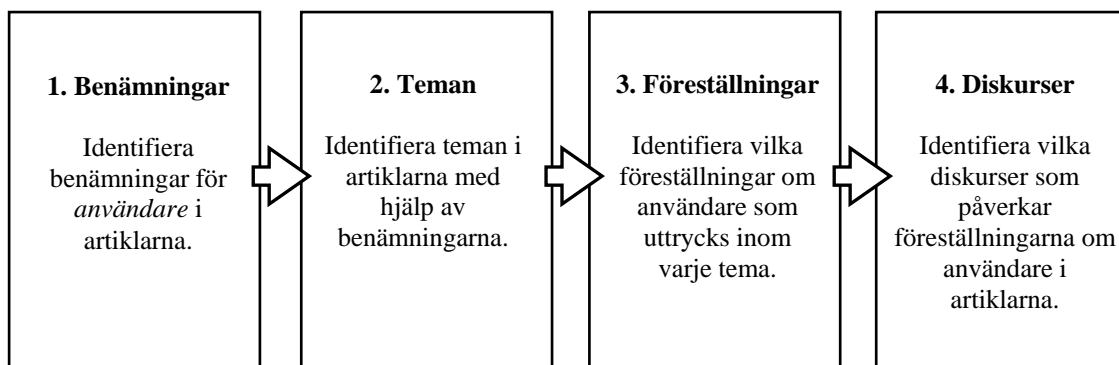
Urvalet tar avstamp i samband med den första pilotstudien som inleddes i Veberöd 2009. Eftersom meröppet då betraktades som en helt ny företeelse förekommer ett antal artiklar från detta år. Artiklarna från detta år har i högre grad nyhetsrapporterings- än debattkaraktär. Under de tre nästkommande åren skrivs förhållandevis lite artiklar om användare i förhållande till meröppet. Att antalet artiklar ökar igen under 2013 kan relateras till att det året innan har rapporterats om en ökning av meröppetjänster. Efter färre artiklar 2014 ökar de igen 2015. Att en debatt om meröppet, med ifrågasättande inslag, uppstår detta år och fortsätter in i 2016 kan vara en förklaring till det ökade antalet artiklar.

4.3 Genomförande

Analysen har genomförts med hjälp av en modifierad modell som ursprungligen utarbetats av Hedemark och Hedman (2002). Denna modell är i sin tur byggd på en modell av sociologen Ingrid Sahlin.¹ En modell av det här slaget bedöms som lämplig för att konkret kunna visa på ett diskursanalytiskt tillvägagångssätt, där närläsningen följs av kategoriseringar som sedan ligger till grund för analysen.

I sin magisteruppsats använder sig Hedemark och Hedman (2002) av Laclau och Mouffes diskursteoretiska begrepp. Då denna uppsats inte utgår från diskursteorin, och de begrepp som är förknippade med denna inriktning, har modellen modifierats för att passa våra intentioner.

Vår modell ser ut enligt följande:

Figur 1. Modell för diskursanalys, baserad på Hedemark och Hedman (2002, s. 18).

¹Sahlin, I. (1999). Diskursanalys som sociologisk metod. I K. Sjöberg (Red.), *Mer än kalla fakta: Kvalitativ forskning i praktiken* (s. 83-106). Lund: Studentlitteratur.

5. Analys

I nedanstående avsnitt redovisas analysprocessen av det empiriska materialet. Tillvägagångssättet har följt den modell som redovisades under 4.3. I likhet med Hedemark och Hedman (2002, s. 18) vill vi poängtera att den diskursanalytiska processen är icke-linjär och inte, hela tiden, fullt så strikt som modellen visar. Djupläsning med analys är en process som går "fram och tillbaka".

Modellen klargör analysens utgångspunkter: att identifiera 1.) inom vilka sammanhang bibliotekarier talar om användare i artiklarna 2.) vilka föreställningar om användare som kommer till uttryck i dessa sammanhang 3.) vilka diskurser som påverkar föreställningarna.

5.1 Benämningar

Under närläsningen av materialet har begreppet användare och synonyma begrepp identifierats i artiklarna. Nedanstående tabell visar vilka synonyma begrepp som förekommer i artikelmaterialet. Termerna är ej placerade tematiskt utan i alfabetisk ordning.

Barn	Gäng	Människor
Besökare	Invånarna	Privatpersoner
Folk	Kund	Ungdomar
Föreningar	Låntagare	Vanliga människor
Föräldrar	Medborgarna	Veberödsborna

Figur 2. Synonyma benämningar för *användare* i artiklarna.

5.2 Teman

Eftersom denna uppsats handlar om hur folkbibliotekarier talar om användare, i en meröppetkontext, har analysens andra steg varit att ringa in var i de utvalda artiklarna tal om användare förekommer. Den första punkten i modellen, *Benämningar*, har varit behjälplig för att hitta "rätt" i texten. Vårt att nämna är att användare inte alltid omnämns i direkta termer, vilket också Hedemark och Hedman (2002, s. 21) påtalar i sin uppsats. Vi har tagit hänsyn till denna förståelse under läsningen och haft en öppen inställning till hur användarna omtalas i artiklarna.

Majoriteten artiklar i det empiriska materialet har karaktär av nyhetsrapportering: en stor del av texterna utgörs alltså inte av bibliotekarier som talar om användare, utan av

mer allmänna beskrivningar av meröppettjänsterna. Till detta räknas rapportering om när meröppet infördes, politiska beslutsprocesser och så vidare. Även de debattartiklar som förekommer i urvalet rymmer mer än vad som berör folkbibliotekariers användarföreställningar. Att använda temaidentifiering har varit användbart för att sälla bort artikelinnehåll som bedömts vara oväsentligt.

Områden där bibliotekarier talar om användare i artikelmaterialet kategoriseras enligt följande:

- *Användaren i tal om bibliotekets tjänster.* Bred kategori. Bibliotekarier omnämner användare i samband med tal om hur biblioteket ska bli en attraktiv plats. I dessa sammanhang är det ofta utformandet av rummet som är centralt, exempelvis i form av skyltning. Här framträder också behovet av att föra fram biblioteket som en plats i mängden; som något som kan klaras av snabbt mellan andra vardagliga göromål. Likaså talar bibliotekarierna här om hur mångfacetterat biblioteket är. Ytterligare en aspekt är att bibliotekarier gör reklam för meröppet utifrån användarnas egna kommentarer.
- *Användaren i tal om säkerhet och övervakning.* Bibliotekarier omnämner här användare i samband med tal om säkerhet på biblioteket under meröppettiderna. Bevakningsaspekter och ord som ”förtroende”, ”övervakningskameror”, ”stöld”, ”bråk” och ”vandalisering” förekommer i nära anslutning till tal om användare.

5.3 Föreställningar och diskurser

När materialet avgränsats har en djupläsning inletts där användarföreställningarna kunnat identifieras. Nedan följer en sammanställning av de användarföreställningar som identifierats inom varje tema.

5.3.1 Användaren i tal om bibliotekets tjänster

I denna första kategori omnämns användaren i relation till tal om vilka tjänster biblioteket erbjuder och hur arbetet, riktat mot användare, bedrivs. Som tidigare klargjorts är denna temaindelning bred: den innefattar många olika aspekter på tjänster och verksamhet. Artiklarnas inriktning på meröppet gör att tal om just denna tjänst blir naturligt framträdande i citaten. I vissa av dessa artikelavsnitt har noterats två framträdande drag i bibliotekariernas sätt att tala: 1.) bibliotekarien försöker i sina beskrivningar ”sälja in” verksamheten, ibland genom att återge vad användare har sagt om tjänsterna 2.) bibliotekarien antar en pedagogisk hållning och framställer användaren som i behov av vägledning.

Nedanstående textutdrag innehåller båda dessa inslag. Poängteras bör att endast en del av textutdraget utgör en markerat citat av bibliotekarien.

För att besökarna ska ha lättare att hitta i hyllorna när bibliotekarierna inte finns på plats har Katarina Skoog och hennes kollegor gjort nya, färgglatt illustrerade ämnesskyltar.

– Det ger en positiv bild. Folk blir nyfikna och det har faktiskt redan lett till att vi har fått flera nya låntagare, säger hon. (2)

Citatet visar att användaren betraktas vara i behov av bibliotekarien för att kunna orientera sig i rummet. Det faktum att meröppet leder till en självgående användare får bibliotekarierna att utrusta biblioteksrummet med ”färgglatt illustrerade ämnesskyltar”.

”Meröppet kräver exempelvis ett pedagogiskt arbete för att utveckla skyltning, guidning, tillgängliggörande av bibliotekslokalerna och medierna – arbete som kommer användarna till godo även under bemannad öppettid.” (14)

De färgglada skyltarna, som ”ger en positiv bild”, går att tolka som att användare antas ha en i grunden negativ syn på biblioteket, att *bibliotek* och *färgglad* inte är självklart förenliga. Den del av utdraget som är ett markerat citat tycks beskriva både användare och ”omvända” icke-användare. Ett genomgående drag i artiklarna, det dyker upp på flera ställen, är nämligen att meröppet anses ha potential att locka nya användare. Bibliotekschefen i Kävlinge kommun, uttrycker sig på följande sätt:

”– Meröppet bibliotek spelar en stor och viktig roll för att vi ska kunna behålla befintliga och attrahera fler användare.” (5)

Det tidigare referatet av Katarina Skoog, att ”folk blir nyfikna” och att det ”redan” lett till nya besökare, innehåller ordbruk som förekommer i ytterligare artiklar när bibliotekarier uttalar sig om användare. Att tydligt framhäva att något ”redan” gett resultat, att användarna ”redan” uttalat sig om hur bra tjänsterna är. Framträdande i vissa artiklar är just en tendens från bibliotekarierna att marknadsföra sin verksamhet utifrån användarnas påstådda omdömen. Detta kan relateras till den slutsats Segerstedt (2013, s. 33) gör i sin kandidatuppsats: att användarens roll är att vara reklam för meröppet. Nedanstående utdrag kan återigen visa på en underliggande syn på användaren som negativt inställd till biblioteket, men också hur användaren nyttjas för att påvisa hur bra biblioteket utformar sin verksamhet:

Sara Mauritzon berättar om att flera låntagare redan har kommenterat att de tycker att det ser så trevligt och mysigt ut när de åker förbi på kvällen och ser att det är liv och rörelse inne på det upplysta biblioteket.

– Det är precis så vi vill att biblioteket ska vara ett lysande hjärta mitt i Veberöd, säger hon. (2)

En möjlig tolkning är att bibliotekariens referat av användarnas omdömen: ”trevligt”, ”mysigt”, ”liv”, ”rörelse”, ”upplysta biblioteket” kan ses i relation till dess rakt motsatta innebörder. Att bibliotekarierna utgår från att användarnas syn på biblioteket egentligen är ett trist och stillastående ställe men att meröppet nu har potential att ändra den synen. Eller snarare att det ”redan” gjort det.

Försöken att reklamera sin verksamhet tar sig andra uttryck i artiklarna. Ett sätt är att framhäva biblioteket som ”en plats bland andra”, vilket figurerar i två texter:

– Det meröppna biblioteket i Surte ligger precis vid pendelstationen och i Skepplanda ligger det nära både busstation och butiker. Det gör det enkelt för medborgarna att göra sina biblioteksärenden på väg till och från jobbet eller när man handlar. (8)

– Vi skapar en ny mötesplats med ett stimulerande urval media, där särskilt pendlarna får en riktigt bra tillgång till litteraturen. Ett bibliotek där man på väg hem eller bort kan sätta sig och göra sina läxor, läsa en tidskrift, hitta den där fantastiska boken, träffa vänner, ha ett möte, jobba en stund eller bara koppla av, säger Eva Bünger. (15)

Dessa exempel konstruerar användaren som främst jäktad, ”på väg hem eller bort”. Likaså att biblioteket passar den som behöver utföra snabba ärenden. I båda utdragen finns ord som kan länkas till *rörelse*: ”pendlarna”, ”pendelstationen”, ”busstation”. I det första citatet placerar bibliotekarien in biblioteket mellan företeelserna ”jobbet” och ”handlar”: biblioteket bör alltså betraktas som en lika självklar del av människans vardagsliv. Men det andra citatet konstruerar användaren som både jäktad och i behov av lugn och fokusering på samma gång. Citatet från (15) leder till en föreställning att biblioteket är till för alla sammanhang, oavsett vad. De två framträdande dragen i dessa utdrag är 1.) ett biblioteksärende är smidigt, snabbt och enkelt att utföra 2.) biblioteket är en allsidig plats som är lämpat för i stort sett allt: du får tillgång till litteratur, du kan läsa läxor och tidningar, du kan umgås med vänner eller bara koppla av.

Referaten i detta stycke rymmer exempel på inverkan av diskurser. Diskurserna redovisades under 2.3 och citaten exemplifierar, framförallt, den marknadsekonomiska diskursen och allaktivitetsdiskursen. Dessa handlade om att ge användare service och att biblioteket skulle vara en plats för många olika aktiviteter. Den pedagogiska diskursen är av mer subtilt slag men kan dock urskiljas mellan raderna. Detta utvecklas vidare i kapitel 6.2. Den marknadsekonomiska diskursen blir tydligt i följande citat där användaren konstrueras som någon som bör ges *service*:

”Vi är ett litet filialbibliotek med cirka 2 000 besökare i månaden så det passar bra att ge lite mer service här och pröva oss fram”. (10)

Synen på användaren som *kund*, ett begrepp klart hemmahörande i den marknadsekonomiska diskursen, kan ta sig följande uttryck i ett debattinlägg:

I dagens 24-timmarssamhälle finns det förväntningar på att också biblioteken ska ge service när den enskilda användaren vill ha det med målet att användaren ska bli nöjd snarare än att informationsbehovet ska bli tillgodosett. Användaren kan i ett sådant perspektiv betraktas som en kund som ska få det som efterfrågas men där service och kvalitet tillåts variera. (11)

Det finns en ”förväntan” på att ”biblioteken ska ge service när den enskilda användaren vill ha det” för att användaren ”ska bli nöjd”. I debattartikeln med titeln *Bibliotekens svar på delningsekonomin* betraktas användaren åter utifrån ett marknadsekonomiskt synsätt:

Meröppet kan möjliggöra ett nytt och ökat nyttjande av bibliotekets resurser, som kan ge ökad frihet för användaren - både i avseende på

tider när besök kan göras och en minskad upplevelse att någon annan ser vad en lånar när ingen personal är på plats. Det kan vara ett sätt att göra biblioteket i större utsträckning till medborgarnas, genom att överlåta ägandeskapet.” (16)

Allaktivitetsdiskursen återfinns i en annan artikel. Samma bibliotekschef som i tidigare citerade (15) uttrycker sig på ett liknande sätt, med betoning på alla de tjänster som biblioteket erbjuder sina användare:

”– Besökarna kommer att kunna låna och lämna tillbaka böcker, hämta reservationer, använda datorer och trådlöst nätverk, kopiera och använda bibliotekets lokaler för möten, studier och liknande, berättar bibliotekschef Eva Bünger.” (6)

5.3.2 Användaren i tal om säkerhet och övervakning

Användarföreställningar kommer till uttryck när bibliotekarier talar om säkerhet, och övervakning, i det obevakade biblioteksrummet. Begrepp som används i anslutning till detta avgränsningstema är *förtroende* (7), *övervakningskameror* (1), *lås* (10), *vandalisering* (4), *bråk* (4) och *stöld* (7).

Meröppet innebär, enligt bibliotekarier i artiklarna, att ge användaren *förtroende* att vistas i biblioteksrummet självständigt. Bibliotekschefen i Botkyrka, Katrin Fredriksson, uttalar sig enligt följande:

”– En viktig utgångspunkt för oss var att vi ville ge besökarna förtroende att ta ansvar när personalen inte är där [...].” (7)

Ett obevakat bibliotek tycks i materialet förknippas med risker: vandalisering och förstörelse av biblioteksrummet utgör den främsta riskfaktorn. Särskilt i tidiga artiklar förekommer ett underförstått, men ofta odefinierat, hot. Följande brödtext är hämtad ur artikeln *Personallöst i Veberöd*, publicerad i BBL 2009:

Bland bibliotekets vanliga besökare är känslorna än så länge mest negativa kring det personallösa biblioteket, säger bibliotekarien Kristina Vince till Sydsvenskan. Exakt hur det personallösa biblioteket ska fungera är under utredning. Men redan nu står det klart att det med all sannolikhet inte kommer att vara öppet dygnet runt. Det kan även ta tid att få tillstånd från Länsstyrelsen för att montera övervakningskameror. (1)

I en artikel kan utläsas att biblioteket förväntade sig problem, liksom uttryck för förvåning när problemen uteblev:

Det mest oväntade för alla inblandade i Veberöd var att det hela faktiskt fungerar. Biblioteket blev inte vandaliserat, det blev inget bråk, inga stölder. Detta är också, enligt utvärderingen, den fråga som personalen i Veberöd alltid får när det kommer studiebesök. (4)

Framförallt är det oklart vem eller vilka som utgör ett hot. Användare som kommer utgöra ett hot mot biblioteket i och med meröppetjänsterna definieras aldrig i texterna. Vår tolkning är att folkbibliotekarierna i det empiriska materialet "litar" på den stora användargruppen. Att den stora användargruppen kan få sitt bibliotek saboterat av en mindre, och oidentifierad, grupp kan illustreras med följande citat ur artikeln *Meröppet bibliotek i Veberöd*:

– En del har sagt att 'oj, vilken tillit ni har till Veberödsborna!'. Andra tycker snarare att vi är naiva, säger Sara Mauritzon och ler. Och, det är klart, vi tycker mycket om vårt bibliotek och trivs bra här. Man vill ju inte att någon ska förstöra det. (2)

– Visst hade man de tankarna i början, fortsätter Katarina Skoog. Tänk om någon kommer hit och sprayar graffitti i hela lokalen eller stjälar böcker! Men vi hoppas och tror att det kommer att gå bra. (2)

Snarare än en grupp formuleras "sabotören" här som en enskild individ. Någon riskerar att "förstöra", mer specifikt genom att klottra ner lokalen eller stjäla böcker. Att det stora flertalet användare i detta fall inte räknas som riskfaktorer kan utläsas i följande uppmaning:

"För att minska risken för skadegörelse så uppmuntrar bibliotekarierna Veberöds nattvandrare att registrera sig som meröppet-låntagare och påminner dessutom föreningar och grupper om att de nu kan träffas på biblioteket även kvällstid". (2)

Till detta stycke kan återknytas till hur Hedemark och Hedman (2002, s. 47) beskriver synen på användaren som problematisk. Att bibliotekarierna genom olika metoder försöker minimera hot tyder på att en föreställning om att det förekommer ett hot mot biblioteket. Dock tycks det stora flertalet användare betraktas som tillförlitliga.

Här kan vi se att en diskurs börjar framträda i vårt material, där säkerheten har en framträdande roll. Detta tar sig uttryck genom de föregående citaten där det uttrycks att genom åldersgränser, lås och larm kan biblioteket övervaka och säkerställa tryggheten på biblioteken. Men det framgår också att vem det är som skulle kunna utföra dessa saker inte är helt klart.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer analysen av det empiriska materialet i föregående avsnitt att diskuteras i relation till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter.

Dispositionen ser ut enligt följande: först redovisas, och diskuteras, de användarföreställningar som identifierats i artiklarna. Därefter förs en diskussion kring de diskurser som vi anser påverkat bibliotekariernas utsagor, liksom de effekter som diskurserna kan få när det gäller hur biblioteket arbetar mot användare.

6.1 Föreställningar om användare

De konstruktioner av användare som har identifierats kan tematiseras i följande fyra kategorier:

- Användaren som både tillgång och risk.
- Användaren som behöver övertygas.
- Användaren som legitimerar biblioteket.
- Användaren som behöver bibliotekarien.

Nedan följer en utförlig sammanställning av dessa användarkonstruktioner diskuterade i relation till tidigare forskning och teori. Värt att nämna är att i vissa fall återkommer samma inslag i mer än en kategori.

6.1.1 Användaren som både tillgång och risk

Inom denna kategori konstrueras användaren som både tillgång och risk. Användarsynen som framträder är splittrad och detta påvisar den temaindelning som gjordes i förra kapitlet: användarna nämns frekvent i anslutning till marknadsföring av tjänster och i sammanhang som rör säkerheten på biblioteket. I flera artiklar är just säkerhetsaspekten framträdande och användaren figurerar både direkt och indirekt i bibliotekariernas sätt att uttrycka sig. Meröppet omnämns som både en möjlighet (ökad låne- och besöksstatistik) men också som ett hot om förstörelse (vandalisering, stöld). Hot, och eventuell förstörelse, som kan drabba meröppna bibliotek formuleras ofta i svepande ordalag: ”vandalisering”, ”stöld” och ”fester” hör till de frekventa orden när säkerhetstemat förekommer i materialet. Mer diffust är vilka användare som utgör ett hot. I de flesta artiklar finns inga fördjupande resonemang mer än att meröppet innebär risk för vandalisering: det är helt enkelt något som verkar tas för givet.

I artikeln *Meröppet i Veberöd* (2) noterar vi dock en särskiljning mellan det stora flertalet användare och en odefinierad ”individ” under beteckningen *någon*. Två bibliotekarier i artikeln uttalar oro för att någon riskerar att förstöra biblioteket på de

meröppna tiderna. Den ena bibliotekarien använder det breda uttrycket "förstöra" medan bibliotekarie nummer två specificerar till att lokalen riskerar att sprayas ner med graffiti och att böcker kan komma att stjälas. De riktar sig också till Veberöds nattvandrare med en uppmaning om att registrera sig som meröppetanvändare. Detta för att förebygga ett förmodat problem. Att bibliotekarierna använder ordet "någon" kanske kan tyckas som oväsentligt att analysera men i den diskursanalytiska tolkningen har ord betydelse. I relation till tidigare forskning uppstår intressanta aspekter som rör *individ* och *grupp*.

Enligt Hedemark och Hedman (2002, s. 55) omtalas användaren sällan som individ utan som del av ett "samhälleligt kollektiv". Författarna skriver att det i praktiken innebär att användare sorteras in i grupper (barn, ungdomar, studerande etc.). Sett i relation till detta kan observeras att bibliotekarierna i artikel (2) ställer eventuella sabotörer utanför en gruppgemenskap: en anonym och hotande individ, under beteckningen någon, som riskerar att förstöra för ett kollektiv. En tanke som uppstår här är att bibliotekarierna överlåter ett övervakningsansvar till andra besökare vilket visar hur bibliotekarier kan 1.) ställa användare mot varandra 2.) söka nya vägar för att skapa övervakning och kontroll i rummet: genom andra användare, gärna i grupp. Att definierade grupper, föreningar, i just denna artikel ses som betryggande kan belysas med ett citat som står i direkt anslutning till bibliotekariens uppmaning till nattvandrarna:

– I onsdags var det ett gäng som hade kvällskurs här. Det är bra för då står inte biblioteket tomt. Samtidigt utnyttjas det som det öppna rum det nu ska vara, säger Katarina Skoog. (2)

När meröppetanvändaren omnämns som en möjlighet uttrycks detta ofta i form av ökade besöks- och utlåningssiffror. Även detta knyter an till Hedemark och Hedman (2002, s. 21) som skriver att användare i deras studie tenderar att omvandlas till statistiska siffror. Förenklat kan användaren som "vandal" och användaren som "mätbar företeelse" (Hedemark & Hedman, 2002, s. 21) illustrera motpolerna i bibliotekarierna sätt att uttrycka sig. Ett citat där båda sidorna ryms i samma mening återfinns i artikeln *Meröppet i Ale*:

"– I skånska Veberöd har man haft meröppet i tre år. Ingen skadegörelse är rapporterad och utlåningen har ökat med hela 30 procent." (6)

Foucaults panoptikonbegrepp är svårt att applicera direkt på det empiriska material vi har studerat. Dock kan teorier om biblioteksrummet som en plats för övervakning anas i materialet, särskilt om det sätts i samband med teorier om bibliotekens förändring och bibliotekariernas gradvis förlorade position. Spår av tradition av byråkratisk bevakning, som beskrivs av Black (1998, 2005), kan tolkas in i bibliotekariernas sätt att tala om användare som "mätbara företeelser" (Hedemark & Hedman, s. 21).

Kategorierna som följer har samtliga gemensamt att de är ett uttryck för hur biblioteket är en institution som förlorat position, vilket beskrevs i kapitel 3.

6.1.2 Användaren som behöver övertygas

Konstruktionen som föranlett denna kategori är att användaren i grunden är "skeptisk" till biblioteket och därför behöver övertygas om motsatsen. Meröppet ses i detta sammanhang som en möjlighet. En bibliotekarie som uttalar sig i artikel (5) ser meröppet som en möjlighet att både behålla befintliga användare, men också för att dra till sig nya. I flera artiklar betraktas meröppetjänster som en ingång till att göra biblioteket mer "attraktivt" i användarnas ögon. Exempelvis kan detta ske genom att satsa på förenklad, och mer användaranpassad, skyltning. "Färgglad skyltning" tillskrivs potential att väcka nyfikenhet och i och med detta ge en "positiv bild" av biblioteket, vilket i sammanhanget relateras direkt till tillskott av nya användare (2). Vad som inte sägs uttalat i den här typen av resonemang är att användare, och icke-användare som ska övertygas, har en i grunden negativ inställning till biblioteket. De behöver därför "omvändas" genom "positiva" överraskningseffekter.

Användare som behöver övertygas om bibliotekets relevans framträder i andra sammanhang. I några av analysens citerade texter är bibliotekarierna måna om att framhålla biblioteket som en plats "vilken som helst". Biblioteket hålls fram som en lämplig plats att avhandla mellan, exempelvis, jobb och shopping. Användaren konstrueras i dessa kontexter som i behov av snabb service: biblioteksärenden talas därför om som som okomplicerade och enkla. Vi tolkar det här som ett uttryck för ett bibliotek i försök att anpassa sig efter omvärldens förändringar. I dessa utsagor framträder ofta en syn på att biblioteket anpassar sin verksamhet efter användarens behov.

Mer än en bibliotekarie i artiklarna tycks måna om att övertyga om verksamhetens relevans och "förträfflighet". Ord som "färgglatt", "trevligt", "upplyst", "mysigt", "snabbt" och "enkelt", ofta refererade till som användarnas påstådda bedömningar (se 6.1.3), är i bruk när bibliotekarierna beskriver tjänsten meröppet. Vid en diskursanalytisk närläsning bör det som inte sägs beaktas. Varför använder bibliotekarierna just dessa ord? Utifrån orden som används i artiklarna, i kombination med teorier om biblioteket som med förlorad auktoritet försöker hålla sig i takt med samhällsutvecklingen (Einasto, 2015, s. 259; Hvenegaard & Jochumsen, 2007, s. 57), går det tolka det som att bibliotekarierna vill motverka en föreställd bild av hur användarna ser biblioteket. Det vill säga att den förmodade användarinställningen av biblioteket skulle vara "färglöst och komplicerat" istället för "färgglatt och enkelt".

I materialet framträder den delade bilden av att biblioteket är till för användarna men att användarna också är till för biblioteket. Detta leder in på den tredje föreställningen: användaren som legitimitet för bibliotekets verksamhet.

6.1.3 Användaren som legitimerar biblioteket

Bibliotekarier ser också användaren som någon som kan legitimera bibliotekets verksamhet och under denna punkt ryms användaren som ett slags "marknadsföringsverktyg". Bibliotekarier tenderar i vissa artiklar att framställa verksamheten i positiv dager genom att referera till påstådda användaromdömen. Att påtala effektivitet och snabbhet i verksamhetens etablering, samt den omedelbart

positiva användarresponsen, framträder i vissa citat. I flera artiklar lyfter bibliotekarierna fram att användare ”redan” (ett frekvent använt ord) har uttryckt positiva kommentarer om meröppet. I artikel (2) sammanfattas positiva användaromdömen till att meröppet gör biblioteket ”trevligt”, ”mysigt” och ”upplyst” kvällstid, vilket berördes under 6.1.2.

Användaren som legitimitet åt bibliotekets verksamhet kan återknytas till såväl Hedemark och Hedman (2002) som Segerstedt (2013). I båda dessa undersökningar slås fast att bibliotekarier talar om användare på ett sätt som gör att användaren legitimerar den verksamhet som bedrivs. Hedemark och Hedman (2002, s. 45) skriver att dessa artiklar snarare uttrycker att ”biblioteksperspektiv” än ett ”användarperspektiv”. Utifrån detta empiriska material kan tolkas som att de omdömen som refereras (omdömen som ger uttryck för nöjda användare) är tänkta att gynna biblioteket i första hand. I sin kandidatuppsats sätter Segerstedt detta i direkt relation till meröppet när hon skriver om användarnas roll i sitt textmaterial: ”Vad gäller frågan angående bilderna kring användarnas, bibliotekariernas och bibliotekets roll, så är användarnas roll i framställningen framförallt att visa på det positiva med meröppet eftersom det är de som ska använda funktionen.” (Segerstedt, 2013, s. 33). Liksom i föregående avsnitt kan detta sätt att tala om användarna relateras till teoretiska utgångspunkter om bibliotekariers förlorade position i ett samhälle som förändras.

6.1.4 Användaren som behöver bibliotekarien

Den sista tematiseringen är synen på användaren som någon som behöver bibliotekarien och den expertis som bibliotekarien besitter. Den sista kategorin visar än tydligare de teoretiska aspekter som tagits upp i de två tidigare avsnitten. Vi tycker oss se att det i vissa artiklar konstrueras en användare som egentligen inte klarar sig på egen hand. Utifrån vissa studerade uttalanden framstår bibliotekariers tal om ökad självständighet som präglad av en ambivalent underton. Bibliotekariens syn på användaren som inte klarar sig framstår, enligt vår bedömning, som mer applicerbart på hela användargruppen än vad användare som säkerhetsrisk gör. Frånsett (eventuella) sabotörer kan vi inte utläsa en syn på generella användare som ett ”problem” av det slag som Hedemark och Hedman (2002, s. 47) finner i sin undersökning. Dock framstår de som i behov av vägledning, vilket skulle kunna tolkas som ett mer subtilt sätt att betrakta användare som ”problem”. Det återknyter till Johansson et al. (2015, s. 25) som i sin undersökning beskriver bibliotekariernas oro över vissa låntagares förmåga att klara sig i rummet på obemannade tider. Både farhågor om användarens otrygghet i ett obevakat rum, liksom dennes eventuella problem med att klara av teknik, är inslag i denna oro (Johansson et al., 2015, s. 25).

Utifrån en av den här uppsatsens teoretiska premisser, med ett bibliotek som förlorar i auktoritet, som vissa uttalanden kan tolkas som ett utslag av rädsla för tappad professionell status: ”- Dessutom känns det inte som om vi avskaffar oss själva eftersom låntagaren inte kommer att ha möjlighet att låna datorer, filmer eller få svar på referensfrågor, menar Anna Wennerlund Cruickshank.” (10)

Meröppet kopplas i materialet till både ökad flexibilitet för användarna, samt ökade möjligheter för biblioteken till bättre besöks- och lånestatistik. Detta löper jämsides med

den nämnda oron över användarnas möjligheter att orientera sig i rummet på egen hand. Användarna beskrivs i artikel (2) som ”vanliga människor” som inte nödvändigtvis förstår ”bibliotekssättet” att organisera böcker. Behovet att införa ”begripliga” skyltar i rummet (där medicintermer sammanfattas till ”kropp och själ”) kan ses som ett sätt för bibliotekarierna att bevara sin expertis kvar i rummet. Genom skyltningen påminns användarna åtminstone om den. Synen på bibliotekarien som en givet kunnig och användaren som ”hjäplös” kan relateras till Tuominen (1997, s. 369) som i sin artikel pekar på hur bibliotekarien konstrueras som expert medan användaren konstrueras som osäker och förvirrad. I artiklarna kan vi se hur denna konstruktion av bibliotekarier och användare utmanas i och med meröppet.

6.2 Diskurser

Utifrån användarföreställningarna har tre diskurser kunnat identifieras genom tidigare litteratur: *allaktivitetsdiskursen*, den *marknadsekonomiska* diskursen samt den *pedagogiska* diskursen (Hedemark & Hedman, 2002; Hedemark, 2009; Jonsson, 2003). Vid sidan av dessa tre har ytterligare en diskurs noterats: denna tycks påverka bibliotekarierna att tala om användare utifrån termer av kontroll och övervakning, vilket baseras på delar av den här uppsatsens teoretiska ramverk. Med hjälp av Foucaults panoptikonbegrepp, och forskning om biblioteksrummet som plats för övervakning, anser vi oss nämligen kunna ringa in dess närvaro i materialet. Vi har valt att benämna diskursen övervakningsdiskurs.

Den första diskursen som kan skönjas i materialet är allaktivitetsdiskursen. Allaktivitetsdiskursen har, som redovisades under 2.3.3, att göra med en ”vidgad” syn på biblioteket att göra: vilka aktiviteter biblioteket ska användas till. Eftersom diskursen, enligt Hedemark (2009, s. 151), har varit frånvarande i biblioteksdebatten sedan 1970-talet krävs måhända en något uppdaterad definition på vad som kännetecknar den. I den dåtida kontexten skulle biblioteket inte bara vara en plats för skönlitteratur utan också för teater, politiska utställningar och ”diskotek” (Hedemark, 2009, s. 151). I det empiriska material märks närvaron av något som åtminstone påminner om allaktivitetsdiskursen. Allaktivitetsdiskursen präglas alltså av att biblioteket ska vara en plats för annat än läsning och skönlitteratur. Läsning, och böcker, förekommer i materialet men i många artiklar påtalas att biblioteket kan användas till fler aktiviteter. Citat visar att bibliotekarier lyfter fram att biblioteket är till för i stort sett allt (se 5.3.1). Ytterligare kännetecknen för allaktivitetsdiskursen är betoningen av användarens rättighet till biblioteket och att bibliotekets roll är att just förmedla denna rättighet (Hedemark, 2009, s. 53). För användarnas del innebär meröppet ökat tillträde till biblioteket. Bibliotekarierna ”ger” användarna tillträde, genom meröppet, och just detta är återkommande i materialet.

Ytterligare en framträdande diskurs i vårt empiriska material är den marknadsekonomiska. Uttalanden som står under påverkan av denna diskurs rymmer inslag av användarservice och anpassning efter besökarnas önskemål, vilket överensstämmer med Hedemark och Hedman (2002, s. 45). Användaren kan också omnämnas direkt som *kund*, vilket dock inte är frekvent återkommande i vårt material. Flera av de artiklar med användarföreställningar, som under 6.1 placerades i

kategorierna *Användaren som behöver övertygas* och *Användaren som legitimerar biblioteket*, rymmer inslag av den marknadsekonomiska diskursen.

Vad gäller den pedagogiska diskursen (Jonsson, 2003; Hedemark & Hedman, 2002) och vår egendefinerade övervakningsdiskurs kan sägas följande: båda är uttryck för synen att biblioteksanvändare behöver "fostras". Som redogjordes för under 2.3.2 präglas den pedagogiska diskursen av en "subtil" maktutövning. Biblioteket agerar med inställningen att användaren behöver göras till "god samhällsmedborgare" men inser likväl betydelsen av att användaren, individen, själv ska komma till denna insikt. Det är alltså inte frågan om att "pådyvla" fostran genom disciplin och "pekpinningar": användaren tillmäts betydande självständighet vilket gör att denna diskurs går väl ihop med den nämnda marknadsekonomiska diskursen (Jonsson, 2003, s. 178).

Då den pedagogiska diskursen kännetecknas av en subtil och viss "dold" agenda är den svår att, klart och tydligt, peka ut i materialet. Eftersom den också delar inslag med den marknadsekonomiska diskursen blir gränserna till och från flytande. Men: inom diskursanalys handlar det om att läsa undertext. Vi bedömer den pedagogiska diskursen som närvarande i citat där den ökat självgående användaren påtalas men med viss reservation. Det vill säga: den pedagogiska diskursen kan utläsas i artikelavsnitt där bibliotekarier, i positiva ordalag, talar om hur meröppet gör användare självständiga. Detta samtidigt som en "oro" tycks finnas närvarande. I dessa citat (exempelvis bibliotekarien som talar om meröppet och skyltning i artikel 2) kan tolkas att bibliotekarierna vill tro på användare som självgående men utan att vara fullt övertygade. Detta gör att de är tvungna att vida åtgärder. Enligt Jonsson (2003, s. 193) är en betydande komponent inom den pedagogiska diskursen att biblioteksrummet ska vara väl utformat så att användaren kan utföra sina individuella ärenden. Tal om förberedelse av rummet förekommer, såväl i tidigare meröppet-forskning som i denna undersökningens empiriska material. Bibliotekarier påtalar hur de skyltar om, och förenklar klassificeringar, för att underlätta under de obemannade tiderna.

Övervakningsdiskursen är desto mer uttalad. Under inflytande av övervakningsdiskursen omnämner bibliotekarierna användarna i anslutning till frågor om säkerhet i det obevakade rummet. Bibliotekarierna undrar om användare är att lita på och skissar, i vissa fall, upp problematiska scenarion. I anslutning till detta nämns ibland försök till åtgärder: åldersgränser, säkerhetssystem, lås, övervakningskameror, andra användare (grupper, nattvandrare, föreningar) som övervakare. Om den pedagogiska diskursen är väl anpasslig till en marknadsekonomisk diskurs, som sätter *individens* vilja främst, så är övervakningsdiskursen inte det. Dock är bilden motsägelsefull: vissa användare tycks vara att lita på, andra inte. En reflektion är att den pedagogiska diskursen påverkar talet om det stora flertalet användare (de flesta användarna kan helt enkelt behöva fostras) medan övervakningsdiskursen berör ett mindre och odefinierat antal.

6.3 Diskursernas effekter

Vad kan då förekomsten av dessa diskurser tänkas få för effekt på hur biblioteken arbetar mot användare? I likhet med Hedemark och Hedman (2002, s. 55) vill vi hävda att den främsta effekten som språkligt konstruerade användarföreställningar får ligger i

det direkta bemötandet. De föreställningar om användaren som konstrueras språkligt, inom bibliotekssektorns olika fält, blir helt enkelt den användare som bibliotekarierna ser framför sig och arbetar mot.

Det är tänkbart att de diskurser som identifierats i materialet bidrar till att göra användarföreställningarna motsägelsefulla och tvetydiga. I vissa resonemang uttrycks en vilja att göra biblioteket mer användar- och serviceanpassat (marknadsekonomisk diskurs). Likaså att biblioteket ska betraktas som en rättighet för användaren; en plats tänkbar för alla slags aktiviteter (allaktivitetsdiskurs). Men i relation till detta finns också en uppfattning om att användaren behöver fostras (pedagogisk diskurs), vägledas och i vissa fall till och med övervakas (övervakningsdiskurs). Användaren ska helt enkelt både värdesättas, vara utgångspunkten för verksamheten, men är samtidigt i behov av fostran och övervakning. Betraktat utifrån en samhällsutveckling där biblioteken försöker göra sig relevanta, med service och användares önskemål i centrum, kan det vara problematiskt om användaren konstrueras som osäker, förvirrad, hjälplös (Tuominen, 1997, s. 369). Kanske rent av som en säkerhetsrisk. Biblioteket riskerar att skapa användarföreställningar som inte motsvarar den moderna och flexibla inriktning som det tycks vilja vara ett uttryck för. I artikelmaterialet kan en bibliotekschefs resonemang illustrera denna dubbelhet:

– Det kräver många tankegångar innan man släpper in kunderna. Tittar man på de positiva effekterna handlar det om en ökad kvalitet, bättre mötesplats, nöjda kunder och det ger goodwill till biblioteket att kunderna förtroende, säger hon. Bland riskerna talar hon om stöld, otrygghet när det är obemannat eller en risk för att larmet går, fester eller andra saker som kan gå snett. (7)

Citatet illustrerar hur tvetydigt bibliotekarierna kan uttrycka sig i artiklarna och hur inverkan av, olika, diskurser påverkar utsagorna. Användaren omnämns som "kund" (en av få artiklar där ordet används) men samtidigt är kunden inte självklart tillförlitlig. Behov av viss övervakning, eller åtminstone förtroende, kan utläsas i sättet att resonera. Återkopplat till uppsatsens teoretiska premisser kan citatet av bibliotekschefen ovan ses som illustrativt för att bibliotekets förhållande till samhället är komplext: biblioteket vill både anpassa sig efter samhällets förändringar samtidigt som det är en traditionsbunden och svårföränderlig institution (Hvenegaard & Jochumsen, 2007; Tredinnick, 2009). I detta fall finns viljan till anpassning: att bli mer kund- och serviceorienterat. Samtidigt säger traditionen att biblioteket är en plats för övervakning och kontroll.

7. Slutsatser

I denna avslutande del kommer de frågeställningar som ställdes i uppsatsens inledning att besvaras utifrån den diskursanalytiska tolkningen.

Utifrån frågan *Vilka föreställningar om användare kommer till uttryck i artiklarna?* kan konstateras att flera olika syner på användare framträder i bibliotekariernas sätt att uttrycka sig. Användarföreställningarna identifierades genom att först analysera inom vilka sammanhang bibliotekarier omnämner användare i tal om meröppet. Dessa två sammanhang ringades in till att beröra tal om bibliotekets tjänster samt situationer där säkerhet omtalas. Utifrån dessa tematiseringar framträdde bibliotekariers syn på användaren som, i diskussionsdelen, redovisades i fyra olika kategorier. Här följer en sammanfattning av de användarsyner som framträtt i det empiriska materialet.

Bibliotekarierna tenderar att uttrycka sig om användare i endera positiva eller negativa ordalag: de kommer antingen öka bibliotekets besöks- och lånestatistik eller utgöra en risk. När det gäller vilken, eller vilka, användare som utgör en säkerhetsrisk ges sällan svar på detta. Föreställningen tycks odefinierad. I en artikel vänder sig bibliotekarierna till nattvandrare och föreningar, i en uppmaning att registrera sig som meröppetanvändare, för att öka säkerheten på de obevakade tiderna. I det ”mellanläge”, mellan positivt och negativt, som förekommer i artiklarna framträder en syn på den osäkra användaren. Användarens förmodade osäkerhet tycks dock utgöra en legitimitet för bibliotekarieyrket och dess ”expertstatus”. I några artiklar lyfter bibliotekarier fram skyltning av biblioteksrummet, samt förenkling av klassifikationerna, som nödvändiga åtgärder för att användaren ska klara sig.

Analysen av de insamlade artiklarna bekräftar tidigare undersökningar som visar att bibliotekarierna ”använder” användare för att legitimera verksamheten. I materialet talar flera bibliotekarier om meröppet genom att referera till påstådda användarkommentarer. I detta sätt, att referera till vad användare har sagt, kan tolkas in en i grunden negativ användarsyn. Eftersom de refererade användarkommentarerna uteslutande är av positivt slag blir det som att bibliotekarierna, ”mellan raderna”, försöker motbevisa att användare egentligen har en negativ uppfattning av biblioteket. Att trycka på att användarna sagt att meröppet gjort biblioteket ”mysigt”, ”trevligt” och ”upplöst” kan tolkas som att bibliotekarierna utgår från att användare egentligen har motsatta uppfattningar. Betoningen av att meröppet förenklar och effektiviserar biblioteksbesöket, samt bruket av ordet ”färgglatt” i vissa sammanhang, kan också tolkas som ett uttryck för detta.

Den andra frågan som ställdes var *Vilka diskurser påverkar bibliotekariernas föreställningar om användare?* och i det empiriska materialet har tre diskurser som kan återknytas till tidigare forskning identifierats. Dessa tre är *allaktivitetsdiskursen*, den *marknadsekonomiska* diskursen samt den *pedagogiska* diskursen. Därutöver har en fjärde diskurs kunnat uttydas. Diskursen har definierats utifrån delar av teorin och getts benämningen övervakningsdiskurs. Allaktivitetsdiskursen är märkbar i materialet när bibliotekarierna betonar att biblioteket är en plats för många olika aktiviteter. Den marknadsekonomiska diskursen då de påtalar att användaren ska ges service och att deras önskemål är grunden för verksamheten. Såväl den pedagogiska diskursen som

övervakningsdiskursen har med "uppfostran" att göra. Dock på olika sätt. Inom den pedagogiska diskursen är inställningen mindre direkt och uttalad. Användaren ska själv, med bibliotekets "osynliga" hjälp, inse sitt behov av att fostras till en god medborgare och verka självständigt för detta. Rummets utformning, för att passa den självgående individen, ses som viktig karaktäristik för diskursen. I materialet har denna diskurs kunnat utläsas när bibliotekarier har talat om, exempelvis, skyltning av rummet. Eftersom denna diskurs delar kännetecken med den marknadsekonomiska har gränserna ibland varit svåra att avgöra. Övervakningsdiskursen är mer tydligt framträdande i delar av materialet. Denna diskurs är motsatsen till den marknadsekonomiska, och pedagogiska, diskursens tilltro till individen. Individen tycks här snarast utgöra en risk.

Tredje, och sista, forskningsfrågan: *Vilka effekter kan diskurserna få för bibliotekets arbete gentemot användare?* Den mest direkta konsekvensen, som de förekommande diskurserna kan tänkas få, ligger i hur bibliotekarierna bemöter användarna. Utifrån denna undersöknings teoretiska infallsvinkel konstruerar språket, och dess definitioner, användaren. Förekomsten av dessa diskurser bidrar dessutom till att skapa tvetydighet eftersom de, i vissa fall, står i klar motsättning till varandra. Den marknadsekonomiska respektive pedagogiska diskursen delar inställningen till användaren, *individen*, som självgående. Detta gör att den pedagogiska diskursens "subtila" syn på fostran är mer anpassningsbar till den marknadsekonomiska diskurs som återfinns i artikelmaterialet. I kontrast till detta finns en övervakningsdiskurs som snarast leder till misstro mot vissa individer. Diskursens inverkan kan få bibliotekarier att uppmuntra grupperingar av andra användare att överta övervakningsansvaret på de obemannade tiderna. Definierade grupperingar ställs mot anonyma och "hotfulla" individer. Inverkan av dessa motstridiga diskurser skapar en situation där biblioteket arbetar mot ökad tilltro till användare, användaren som individ, samtidigt som diskurser bidrar till att användare fortfarande utmålas som ett problem.

7.1 Sammanfattning

Bibliotekariers föreställningar om användare är tvetydiga. Vår teoretiska ingång visar att bibliotekariers sätt att tala om användare i fackpressen, i samband med tjänsten meröppet, synliggör konflikter. Konflikter rörande bibliotekets, och bibliotekariers, förändrade positionering i förhållande till sina brukare. Detta ska förstås ses i relation till att biblioteket också är en institution som strävar efter förändring; att inställningarna ofta löper jämsides och i motsättning till varandra. Lisa Engströms (2015, s. 62) beskrivning av meröppet som representativt för biblioteksinstitutionens historiska dubbelhet, som både folkbildare och disciplinär övervakare, har kunnat exemplifieras i och med den här undersökningen.

De teoretiska utgångspunkter, och den metod, som legat till grund för uppsatsen skapar specifika förutsättningar. Diskursanalysen ger inte möjlighet att få konkreta, och entydiga, svar på frågor. Utsagorna som samlats in har tolkas och därigenom har en avgränsad bild kunnat presenteras. Likaså har de teoretiska kompletteringarna, Foucault och föreställningar om biblioteksrummet som plats för övervakning, gjort att vår analys fått denna särskilda vinkling. Kanske det kan hävdas att tolkningarna som redovisas i denna uppsats är "pessimistiska": att bibliotekariernas föreställningar om användare utmålas som för negativa. Detta är vi förstås medvetna om. I relation till tidigare studier

om meröppet, och de föreställningar om användare som där förekommer i mindre utsträckning, kan vi dock hävda att dessa ofta går åt motsatt håll. Bibliotekariernas ”optimistiska” syn på meröppet, och användarnas ökade självständighet, tenderar att bli dominerande. Utifrån vår teoretiska bas vill vi hävda att det finns anledning att betrakta bilden som mer splittrad.

En av uppsatsens mest intressanta slutsatser är, enligt vår bedömning, bibliotekariers vilja att bibehålla kontroll över rummet och hur detta kan ta sig uttryck. Bland annat genom att se vissa ”utvalda” användargrupper som en möjlighet att övervaka andra användare. Av detta väcks frågor om det framtida biblioteksrummet och hur bibliotekarier manövrerar för att anpassa sig efter nya förutsättningar. Likaså hur gamla maktstrukturer kan omvandlas, och implementeras, för att passa dessa nya förutsättningar.

7.2 Förslag till fortsatt forskning

Då denna uppsats enbart har fokuserat på att studera hur bibliotekarier talar om användare i det vi valt att kalla fackpress, alltså tidskrifter som riktar sig till yrkesverksamma inom biblioteksområdet, finns det en uppenbar begränsning i det material som har studerats. Ett förslag till vidare forskning skulle kunna vara att undersöka hur meröppet och användare skildras i dagspressen, av bibliotekarier, och utifrån detta jämföra med hur utsagorna är i fackpressen. Vilka skillnader och likheter som skulle kunna utläsas i denna studie skulle kunna ge nya insikter om hur bibliotekarier talar om användare och om det tar sig olika uttryck beroende på medieform.

Vad som också skulle vara intressant är att vidare undersöka hur just användarna uppfattar meröppet och hur de ser på den tjänsten och om synen på biblioteket har förändras eller kan förändras i och med den utökade frihet de ger användarna.

Att blicka ut i Norden, och världen, skulle också kunna vara något att undersöka vidare. Smärre studier har gjorts mellan svensk och dansk press men ett ännu bredare perspektiv skulle vara intressant och framförallt se om det ser annorlunda ut i andra delar av världen i jämförelse med Sverige, om användarsynen skiljer sig gentemot andra länder och om detta kan influera biblioteksverksamheten i Sverige.

Referensförteckning

Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of lowintensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429-441.

Bergström, G. & Boréus, K. (2012). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (3:e uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Black, A. (1998). Information and Modernity: The History of Information and the Eclipse of Library History. *Library History*, 14(1), 39-45.

Black, A. (2005). The Library as Clinic: A Foucauldian Interpretation of British Public Library Attitudes to Social and Physical Disease, ca. 1850-1950. *Libraries & Culture*, 40(3), 416-434.

Einasto, O. (2015). Transforming library communication: From Gutenberg to Zuckerberg. *New Library World*, 116(5/6), 247-263.

Engström, L. (2015). *Bara mera öppet? Hur meröppet förändrar biblioteket som social praktik – en användarstudie* (Masteruppsats, Lunds universitet). Hämtad från <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=5435533&fileOid=5435544>

Folkbiblioteken i Lund. (2017). *Meröppet – Allmän folder*. Hämtad 18 maj, 2017, från <https://biblioteksportalen.lund.se/documents/3214865/3642745/Meröppet+-+allmän+folder/789d7f00-d4a1-4055-b59e-55409f6b4c72>

Frenander, A. (2012). Statens förhållande till folkbiblioteken, 1912-2012. I A. Frenander & J. Lindberg (Red.), *Styra eller stödja?: Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (s. 15-89). Borås: Valfrid, Högskolan i Borås.

Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006* (Doktorsavhandling, Institutionen för ABM, Uppsala universitet, Volym 3). Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:209085/FULLTEXT01.pdf>

Hedemark, Å. & Hedman, J. (2002). *Vad sägs om användare?: Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter* (Magisteruppsats, Bibliotekshögskolan, Borås). Hämtad från <http://bada.hb.se/bitstream/2320/901/1/02-61.pdf>

Hvenegaard Rasmussen, C. & Jochumsen, H. (2007). Problems and possibilities – the public library in the borderline between modernity and late-modernity. *The Library Quarterly*, 77(1), 45-59.

Johansson, G., Lindberg, E. & Riviano Eckerdal, J. (2015). *Meröppna bibliotek – en verksamhetsform för alla?* Lunds universitet. Hämtad från <http://portal.research.lu.se/ws/files/5628722/5035201.pdf>

Jonsson, B. (2003). *Medborgaren och marknaden: Pedagogisk diskurs för folkbibliotek* (Doktorsavhandling). Linköping: Linköpings universitet.

Nilsson, R. (2008). *Foucault: En introduktion*. Malmö: Égalité.

Segerstedt, M. (2013). *Bilder av meröppet – en textanalys av samtalet kring bibliotekens ”meröppet” i dagspress och biblioteksbladet* (Kandidatuppsats, Sociologiska institutionen, Umeå Universitet). Hämtad från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:708260/FULLTEXT01.pdf>

Tredinnick, L. (2009). The analogue library in the digital world – Professional education and the changing face of librarianship. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskap og Kulturformodling*, 5, 37-50.

Tuominen, K. (1997). User-centered discourse: an analysis of the subject positions of the user and the librarian. *Library Quarterly*, 67, 350-371.

Wildemuth, B. M. & Perryman, C. L. (2009). Discourse Analysis. I B. M. Wildemuth (Ed.), *Applications of social research methods to questions in information science* (s. 320-328). Westport, Conn: Libraries Unlimited.

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Förteckning över analysmaterial

1. Ekström, Å. (2009). Personallöst i Veberöd. *Biblioteksbladet*, (4), s. 34.
2. Eriksson, T. (2009). Meröppet bibliotek i Veberöd. *Framsidan* (2-3), s. 47-50.
3. Ekström, Å. (2009). Obemannat i Danderyd. *Biblioteksbladet*, (7), s. 34.
4. Biblioteksbladet. (2011, 19 december). När man vänder motgång till framgång. Hämtad 18 april, 2017, från <http://biblioteksbladet.se/nar-man-vander-motgang-till-framgang/>
5. Biblioteksbladet. (2012, 26 oktober). Meröppet sprider sig. Hämtad 18 april, 2017, från <http://biblioteksbladet.se/meroppet-sprider-sig/>
6. Framsidan. (2013, 17 januari). Meröppet i Ale. Hämtad 18 april, 2017, från <http://www.framsidan.net/2013/01/meroppet-i-ale/>
7. Svedemyr, F. Framsidan. (2013, 16 maj). Ökat intresse för meröppet. Hämtad 18 april, 2017, från <http://www.framsidan.net/2013/05/okat-intresse-for-meroppet/>
8. Zorn, H. (2013). Första ”meröppet” i Västsverige. *Biblioteksbladet*, (2), s. 37.
9. Ekström, Å. (2013). Sköndal blir meröppet. *Biblioteksbladet*, (6/7), s. 63.
10. Ekström, Å. (2014). Lås upp biblioteket med mobilen. *Biblioteksbladet*, (2), s. 41
11. Engström, L. (2015). Meröppna bibliotek – möjlighet eller risk?. *Bibliotek i Samhälle*, (4), s. 15.
12. Högberg, C., Persson, M. (2015). Utvecklingen med personallösa bibliotek kräver att vi tänker efter. *Bibliotek i Samhälle*, (4), s. 15-16.

13. Hjalmarson, P. (2015). Meröppet ett led i nedskärningarna av folkbiblioteken. *Biblioteksbladet*, (8), s. 10.
14. Elding, K., Krell, A. (2015). Meröppna bibliotek – utveckling, inte avveckling. *Biblioteksbladet*, (9), s. 12-13.
15. Svedemyr, F. Framsidan. (2016, 18 mars). Premiär för nytt bibliotek i Älvängen. Hämtad 5 maj, 2017, från <http://www.framsidan.net/2016/03/premiar-for-nytt-bibliotek-i-alvängen/>
16. Hamberg, S. DIK. (2016, 13 september). Bibliotekens svar på delningsekonomin. Hämtad 18 april, 2017, från <http://www.dik.se/nyheter/bibliotekens-svar-paa-delningsekonomin/>

Bilaga 2

Arbetsfördelning

Uppsatsens ämne har tagits fram genom läsning av artiklar, uppsatser, rapporter samt sökning efter empiriskt material.Handledningsgruppens (och handledarnas!) del i den här processen kan inte nog betonas.

Arbetet har präglats av ett växelspel mellan olika ansvarsområden. Det är egentligen bara i inlednings- och avslutningsskedet som tydliga rollfördelningar har funnits.

De första tre veckorna. Albin har sökt upp, avgränsat och genomfört de första analyserna av empirin. Diskursanalys har varit Albins ansvarsområde under de här dagarna. Robin har läst, och sammanfattat, litteratur som lagt grund för Inledning, Tidigare forskning och avsnittet om biblioteksrummet som plats för övervakning under Teori och metod.

Den sista veckan. Robin har ansvarat för uppsatsens språkliga enhetlighet och Albin för granskning, och korrigerings, av referenser samt bilagor. Omdisponering och slutredigering har genomförts i samarbete.

Hur den totala arbetsfördelningen sett ut försöker vi sammanfatta punkt för punkt, så långt det är möjligt:

- *Abstract.* Huvudansvar Albin med bidrag från Robin.
- *Inledning/Problemformulering.* Huvudansvar Robin med bidrag från Albin.
- *Syfte och frågeställningar.* Gemensam del.
- *Tidigare forskning.* Meröppet-avsnittet är gemensamt, liksom stora delar av Identitetskonstruktion. Robin har dock huvudansvarat för att införliva Tuominen (1997) medan Albin haft motsvarande ansvar för Hedemark och Hedman (2002).
- *Teori och metod.* Diskursanalysdelen är en produkt av båda författarna. Avsnittet Foucault och panoptikon är Albins del medan Biblioteksrummet som plats för övervakning är Robins. I bådars "egna" avsnitt har dock den andre bidragit.
- *Empiriskt material.* Modellen har bearbetats gemensamt utifrån Hedemark och Hedman (2002).
- *Analys.* Gemensam del.
- *Diskussion och Slutsatser.* Upplägget är framtaget efter gemensamma diskussioner utifrån tidigare forskning, teori samt empiri.